

ZILAH
HELYNÉVTÖRTÉNETI ADATAI
a XIV–XX. században.

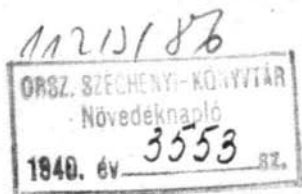
ÍRTA:
DR. SZABÓ T. ATTILA

1936

FŐSSY KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZET NYOMÁSA, TURDA

*Volt tanártársaimnak, tanítványaim-
nak és ismerőseimnek* **EMLÉKÜL.**

Az a város, amelynek helyneveivel e dolgozat foglalkozik, a keleti magyar nyelvterület legrégebben említett városai közé tartozik. A város neve már 1135 táján előfordul abban a XIII. századi másolatban fennmaradt krónikánkban, amelyet valószínűleg II. Béla király (1131—1141) névtelen jegyzője, Anonymus írt. A krónikaíró ugyanis elmondja, hogy „Tétény (Tuhutum) pedig meg fia, Horka a nyíri részeken átlövagolva, nagy számú népet hódított meg a Nyír erdeitől egészen az Omsó-érig. Így felfelé haladva *Zilahig* jutottak (sic ascendentes usque ad *Zyloc* pervenerunt)....” Majd így folytatja a krónika: „Akkor Tétény meg fia, Horka *Zilahról* tovább menve a meszesi részekhez ért (Tunc Tuhutum et filius suus Horca de *Ziloc* egressi, venerunt in partes Mezesinas).¹⁾ A helységnév legrégebbi alakja tehát *Zyloc* illetőleg *Ziloc*; ezt pedig Anonymus hangjelzéseinek ismerője csakis *Zilok*-nak, esetleg *Szilok*-nak olvashatja. Ebből az alakból fejlődött később a szó végén levő $k > *kh > h > j$ fejlődéssel a mai városnév; e helységnév tehát $Zilok > *Zilakh > Zilah$ fejlődési fokokon át ért el a mai népnyelvi *Zilaj* alakig.²⁾ Míg így a városnév magyar nyelvi alakjait kielégítően megmagyarázhatjuk és fejlődését tisztázhatjuk, a városnév eredetének magyarázatait³⁾ annyira ötletszerűeknek kell tartanunk, hogy azoknak felsorolásával nem foglalkozhatunk. Annyi szinte kétségtelen, hogy a városnév nem magyar eredetű, de az is biztos, hogy — mai tudásunk szerint — nem magyarázható egy olyan nép nyelvéből sem, amelynek e területen való lakásáról tudunk. Kétségen felül áll azonban, hogy a városnév mai rumén alakja, a *Zălau* (helytelenül: *Zăđu* és *Zăľău*)⁴⁾ a magyar név származéka, tehát ezt a ruménség magyar közvetítéssel vette át. A helységnév német alak-változatai: *Walthenberg*, *Zillemark*. vagy *Zillermarkt*.

A város legrégebbi helyneveit a határjárási oklevelek ör-

¹⁾ Vö. A magyar hönfoglalás kútfői 420—21; Pais Dezső: *Magyar Anonymus*. A Napkelet kvt. 14 sz. 53—54.

²⁾ Vö. Mészöly Gedeon, MNy. XXIV(1928), 310 és Pais Dezső, l. h. 149.

³⁾ Vö. Ghergariu L.: *Zălaul*. Zălau, 1926. 12.

zik. Ezek között a legelső ma ismeretes 1359-ből való; ebben a város déli és délnyugati határán több helynevet sorolnak fel (Petri I, 112—13). Ettől az időponttól kezdve különböző időből származó oklevelekből elég gazdag helynévanyagot szedhettem össze. Sajnos azonban, hogy ez az anyag elszórt adatokból és nem az egész határt felölelő helynévkincsből áll. A múlt század közepétől kezdve a helynév-adatok száma egyre gyarapodik úgyanyira, hogy a század végéről már két nyelvészeti szempontú helynévgyűjtésből tekintélyes, nyelvészeti pontossággal lejegyzett helynévanyagot ismerünk.

Az itt vizsgált anyagnak mintegy fele jelenleg is élő helynév, a másik fele oklevelekből, írott forrásokból és térképekről gyűjtött történeti helynévanyag. Az anyag legnagyobb része értelmezhető, de a következő helyneveket ¹⁾ nem tudtam megfejtetni: *Ájerum* (?), *Babuta*, *Bocsára*, *Cselleng*, *Csürtenüs* (?), *Duruja*, *Fozsdó*, *Gerepse*, *Hatló*, *Homojgó*, *Jóna*, *Kuka*, *Mice*, *Szánuta*, *Tyúkól*, *Unumál*. Ezek értelmezése az összehasonlítás céljait szolgáló helynévgyűjtemények hiányában nem lehetséges; közülök néhányat talán a későbbi kutatások világítanak meg.

A helynévanyagban figyelemreméltóak azok a helynevek, amelyek régi, de ma már köznévi jelentésükben kihalt közneveket őriztek meg. Az 1411-ből írásban ismert *Ály* (olv. *Áj*) helynév pl. egy kihalt, *völgy* jelentésű szavunkat őrizte meg. Kisebb talajmélyedésre vonatkoztak a város helynévanyagában három adattal (*Bencéné vápája*, *Pendzsóné vápája*, *Perzsiné vápája*) szereplő *vápa* 'talajmélyedés, gödör' köznevünk; ez régebben a keleti magyar nyelvterületen fel egészen Zemplénig használt szó volt. ²⁾ A köznyelvből is, de a város nyelvjárásából is kiveszett 'róka' jelentésében az a szó, amelyet a *Ravasz-mál* helynév előtagja őrzött meg. A helynév jelentésánál pontos mása, a *Rókamál*, a város határán szintén előfordul. Mindkét helynév utótagjából ki kell emelnünk a szintén kihalt *mál* szót, mely minden jel szerint a magyar *mell* szó mélyhangú párja; mint ilyen természetesen eleinte az emberiesítő helynevekben fordult elő és a hegy mellső, napnak kilett, verőfényes oldalára vonatkozott. Városunk határában aránylag sok

¹⁾ Nem számítottam az értelmezhetetlen helynevek közé azokat, amelyek értelmezhető magyar köznévi alakoknak látszanak, bár a helynévkeletkezésnél szerepet játszó szemléleti alakra nem lehet rámutatnunk.

²⁾ Hefty Gyula Andor, Nyr. XL. (1911), 363 és Nyelv.Füz. 66 sz.

mál fordul elő; ezek a következők: *Hagymás-, Kávás-, Kecse-, Kukuk-, Laska-, Nagy-, Pulicka-, Ravasz-, Róka-, Tó- és Veresmál.*¹⁾ E hegyoldalnevek egytől-egyig szőlőtermelésre használt hegyoldalakra vonatkoznak. A kihalt köznevet őrző helynevek közé tartozik a *Szódoggödör* (Szoldok + gödör) helynév is; ennek előtagjában a 'hársfa' jelentésű régi *száldob*, a székely népnyelvi *szádok, száldok, szoldok, szódok* köznevünk maradt fenn (Szamota István, NyK. XXV, 153).

A város alább összegyűjtött helynévanyagában két olyan helynév is van, amely elpusztult helység nevét és emlékét őrizte meg. 1409-ben Gara Miklós nádor rendeletére István püspök zilahi birtoka meg Jakcsi János és Mihály, az István fia czigányi birtoka között határjárást tartottak.²⁾ E határjárás kivonatából ismerjük a *Miczetelke* nevet, mint a város határában lévő 'praedium' nevét. Ekkor tehát a mai *Micepatak* [II. 45] melletti *Miceterén* elpusztult falunak, vagy kisebb településnek kellett lennie. E település később vagy talán már első említésekor eltűnően volt; legalább is később sem szerepelt, mint külön települési egység, hanem csak mint városunkhoz tartozó terület. Érdekes megjegyezni, hogy az uralomváltás után a földkisajátítás eredményeképpen e területen az eddig elszórt település mindinkább összefüggő külső teleprésszé alakul; ez új település lakossága a népiség szempontjából a városhoz tartozó rumén lakóság számát gyarapította. A későbbi *Pálkert pataka* [I. 41 és II. 11] az először 1361-ben emlegetett *Pálvára* nevű község emlékét tartotta fenn³⁾ a *Várdomb* és *Várbérce* helynévvel együtt. Ezt a helységet 1523-ban már, mint praediumot említik; ekkor tehát már pusztá falu vagy lakóságát tekintve jelentéktelen falu-maradvány lehetett. E XVI. századi említés után ez az egykori település már csak a város határán előforduló helynevekben szerepel.

Néhány helynév fonetikus lejegyzésében nyelvjárási sajátosságok tükröződnek. A *Cenegésút, Góréhód, Kűbánya, Kűszűrűpatak, Somosódal, Tőgyes, Verőfény* és társaik e csoportba tartoznak. Nyelvjárási szempontból azonban a helynevek vallo-mástétele itt kisebb jelentőségű, hisz a városnak és környéké-

¹⁾ Sőt ide számíthatjuk az értelmezhetetlen, de utótagjában kétségtelenül *mál*-t rejtő *Uaumál* helynevet is.

²⁾ A névmagyarázatokra nézve I. Petri Mór: *Szilágy vm. mon.* II, 449.

³⁾ Vö. Petri II, 453 és IV, 69.

⁴⁾ Vö. Petri I, 112 és IV, 215—17.

kek nyelvjárását elég pontosan ismerjük.¹⁾ Az itt felsorolt helynevekben megfigyelhető sajátságok némelyike különben is nem pusztán csak erre a nyelvjárásra jellemző; igen gyakran a köznyelvben is élnek ilyen sajátságokat tükrözőtő alakok.

Már rámutattam két ízben is arra, hogy a helynevek sokszor népiség és társadalomtörténeli mozzanatok is megőriznek.²⁾ A város határában a Meszeserdő részeként ismert *Olád-út* és *Olácsere* határrész neve pl. a hegységen túli rumén lakosság régebbi közlekedési útját mutatja a *Cigánysor*, *Csizmadia-sikátor*, *Fazekas-ucca* és *Vargák réttye* helynév pedig a társadalomtörténetileg jelentős iparos osztályok nevét őrizte meg. A város fazekas- és csizmadiaiparának jelentősége természetesen csökkent ugyan, de elég számottevő mindkét iparág még ma is. Régebben, a céhélet XVI—XVII. századi virágkorában ez osztályok jelentősége sokkal nagyobb volt. A *Fináncok sikátora* helynév is a régi pénzügyőrök népi és köznyelvi nevét tartotta fenn. Ugyancsak foglalkozásnév szerepel a *Patikárusrét* és a *Plébános-sikátora* helynévben is; amaz a határban, emez a belsőterületen fordul, illetőleg fordult elő.

A belső terület helynevei itt-ott a városfejlődés külső megnyilvánulásairól is tájékoztatnak. Az Erdélyi Múzeum br. Jósa levéltárában van egy nagyon értékes, 1658-ból való lakosságösszeírás. Ebben a város lakosságát utcánként írták össze. Az összeírásban mindössze 4—5 utcánév, az *Alszeg* (*Platea Alsegh*), *Tyúkol*, *Kraszna*, *Székej* és *Nagy ucca* neve szerepel. Kétségtelen tehát, hogy már a XVII. század közepe táján ezek voltak a város főbb utcái. Valószínűnek kell azonban tartanunk azt, hogy ezek az utcanévek összeírásunkban egy-egy kerületet, helyesebben városrészt jelentettek.³⁾ Közlekedési szempontból ez utcák viszonyában újabban bizonyos változás állott be: a régi Nagyszeg ucca [I. 1] jelentősége csökkent, mert a Régi somjai út [II. 117] helyett ma a Kisalszeg ucca [I. 40]

¹⁾ László Géza, Nyr. XXVII (1898), 438 kk és XXVIII (1899), 56 kk.

²⁾ Vö. ErdMúz. 1933 214 kk és ErdTudFüz. 58 sz. 5 kk; MNy. XXX (1934), 163 kk és kny. Bpest, 1934. (Hely- és Népiségtört. Dolg. 1 sz.) 5 kk.

³⁾ A Nagyszeg uccából [I. 1.] nyíló Mező ucca [I. 35] neve azonban mutatja, hogy ezen a területen még nemrégén gazdálkodás folyt. Egészen valószínű, hogy a város e részén a Nagyszeg ucca az egyetlen utca volt. A Kraszna uccából már, úgy látszik, több mellékutca nyílt. Általában megjegyzendő, hogy ezek a főutcak is sokkal rövidebbek voltak, mint ma, hisz a város lakossága pl. 1658-ban aligha érte el az 1000 lelket.

alsó felében folytatódó országúton bonyolódik le Szilágysomlyó felé is a forgalom. Ugyanúgy a meszesi országút újabb kiépítésével a főforgalom a meredek Nagy uccáról [l. 18] a menedékesebb kigyó-úton megközelíthető Király uccára [l. 8] terelődött át. Természetes, hogy ez a városfejlődés irányára is hatással volt: a gazdálkodási területből elsősorban e közlekedési utak irányában foglaltak el telekhelyeket.

Gazdálkodástörténeti szempontból a jelenlegi helynévanyagban egy jelentős helynévre kell felfigyelnünk. Ez a *Nyomás* helynév. Ha történeti adatok nem is állnának rendelkezésünkre, ebből az egy adatból is megállapíthatnók, hogy városunk határán nemrég még fordulós gazdálkodás folyt. A fordulós gazdálkodás pedig annak a jele, hogy a város lakói valamikor földközösségben éltek. Kezdetleges fokon ugyanis a föld nem magán-, hanem köztulajdon és az azon gazdálkodó csak haszonélvezője a földnek. Később természetes fejlődés útján a többször megmívelt föld mindinkább egyéni tulajdonná válik, és a közösség joga csak bizonyos, a termelés rendjét szabályozó rendelkezésekben nyilvánul meg. Erre azonban feltétlenül szükség van, mert a népességszaporodás és összeházasodás útján a művelhető terület mind jobban elaprózódik, és a sok keskeny földszalag megművelése csak úgy lehetséges, ha a határ bizonyos részében egységesen meghatározott termelés folyik, illetőleg a kijelölt határrész csak az állatlegeltetés céljait szolgálja. Ezért osztják fel a határt 2—3 fordulóra, amelyeket évenként felváltva vetésterületnek, legelőnek, illetőleg ugarnak használnak. A legelőnek használt területet *nyomásnak* nevezik és innen mondják e gazdálkodási formát a *fordulós gazdálkodás* mellett még *nyomásos gazdálkodásnak* is.¹⁾ Az itt vizsgált város gazdálkodási területe 1854-ben még három fordulóra, a keleti, közép és nyugati fordulóra osztott. A keleti forduló a *Homojgó*, *Hagymásmező*, *Órhegyajja*, *Dombajja*, *Oláút* határrészt, a középső forduló a *Ravaszmál*, *Récseajja*, *Émező*, *Farkasdomb* és *Nagymálajja* nevű területet, a keleti forduló pedig a *Micerétet*, a *Malomdombot*, a *Tolvajdombot*, a *Németiajját* és a *Viskikútat* foglalta magába (Petri II, 548). A mai *Nyomás*, úgy látszik, állandóan legelőnek használt, *nyomásban* lévő terület volt. Ha aztán közelebbről szemügyre vesszük a helyneveket, e régebbi gazdálkodási

¹⁾ E gazdálkodás lényegéről legújabban Györffy István tájékoztat „A Magyarság Néprajza” II, 190 sk. lapján; ugyanott az irodalom is feltehető.

módnak több kisebb emlékére akadunk. A *Dinnyéskert*, *Hugymásmező* és *Köleskert* mind arra utal, hogy ezeken a területeken a fordulósz gazdálkodás vetés-, illetőleg gazdálkodási kényszere érvényben volt

Szembevetendő jelenség, hogy a helynevek tanúsága szerint a határ gazdálkodási területében megállapítható nagyobb változásról nem igen beszélhetünk. Mindössze a *Horvátírtás*, *Hallóírtása* és *Somosódalírtása* árulja el a gazdálkodási terület mesterséges terjesztésének nyomait. Az erdős területek legnagyobb része a város tulajdonában volt és van ma is. A tervszerű erdőgazdálkodás megakadályozta azt, hogy a gazdálkodási terület határait ész nélkül az erdők rovására terjesszék. A város meszesi részeit ma is szép, jól gondozott erdőség borítja. A múlt század végén a város erdőtelepítéssel is kísérletezett. Ennek eredményességét mutatja a mai *Kisfenyves*, a *Fenyves* és az *Éjszakifenyves* szép fenyőerdővel borított, előbb haszonvehetetlen területe. A meszesi erdőkben levő kőbányák (*Fehérkőbánya*, *Flaszterkőbánya*) az út- és utcakövezéshez meg a helyi építkezéshez szolgáltatnak anyagot (a *Téglagyár* is!).

A határ helyneveinek keletkezésében a felsoroltakon kívül még nagyon sok tényezőnek volt szerepe. A helynevek egyrésze állatnevekből (*Farkaskút*, — *domb*, — *ucca*, *Hollósbérc*, — *patak*, *Juhozsdomb*, *Kecskemál*, *Kígyó-ucca*, *Kígyóstó*, *Kokazsdomb*, *Kukukmál*, *Ravaszmal*, *Rókamál*, *Szúnyogsziget*), másrésze növénynevekből (*Almakút*, *Cenegésút*, *Cserszél*, *Cseresoldal*, *Dinnyéskert*, *Fenyőtér*, *Köleskert*, *Körtesliget*, *Mogyorósdoldal*, *Szódogyödör*, *Nádasztó*, *Nyíres?* stb.) alakult. A vallásos világszemléletnek is köszönhetünk néhány helynevet (*Kálvária*, *Kápolna-ucca*, *Mária-ucca*, *Szentmihályutca*, *Szentpéterutca*). Régebbi közlekedési utak (*Nagysóút*, *Régi somjai út*, *Oláút*) és a közlekedési viszonyok (*Postaréti*) emlékei is élnek a történet vagy jelenlegi helynevekben. A történeli helynévanyagban szerepel az *Órhegy* neve is, amely kalonai megfigyelőhely emlékét tartotta fenn a *Vigyázódomb*-bal együtt. A *Traján-úttya* bár csak a mai köznyelvből mutatható ki, Dr. Buday Árpád limeskutatásai alapján¹⁾ szintén történeli vonatkozású helynévnek számít. Mind a történeli, mind a jelenlegi helynévanyagban vannak a népkedély (*Bánatrét*, — *ucca*, — *város*, *Kutyaszorító*, *Kispipa*,

¹⁾ *Vannak-e limes- maradványok a Meszesen?* Dolgozatok az EME Érem- és Régiségtárából. Szerk.: Pósta Béla. III. (1912), 99 kk.

Csizma, Nosza, Pipagyujtó, Toppancsdomb, Vigadó, Kisvigadó illetőleg a népi vallásosság világára fényt vető helynevek (*Ördögjuk-árka, — szántás*). A *Hunyadi-, Király-, Rákóczi-, Szécsenyi-, Tuhutum-* és *Wesselényi-ucca* neve a múlt század végén divatozó utcanév-adások történelmieskedő emlékei. Bármennyire fontos neveket őriztek meg ezek a köztörténelem szempontjából, a helytörténet művelőjének szemében a helyi hagyományok szegényedését jelentik. Ezek a nevek szorították ki a régebbi és így történelmibb *Kisalszeg-, Tyúkól-, Nagyszeg-, Kraszna-, Nagyszékej- és Kisszékej-ucca* nevét. Ezek közül pedig a két utóbbi állítólag székely telepítések emlékét tartotta fenn (Vö. László Géza Nyr. XXVII (1898), 440 kk).

Megjegyzem, hogy az alább vizsgált, értelmezhető helynevek legnagyobb része magyar eredetű; csak nagyon kevés helynévről mutatható ki a rumén eredet. Ez természetes is, hisz a város rumén lakossága régebben számra nézve elenyésző volt.¹⁾

Összefoglaló megjegyzéseim után most az alábbiakban egyenként sorra veszem a város helyneveit. Az itt vizsgálandó helynév-kincs részben a történeti, részben pedig a jelenleg is élő helynévanyagból áll. A jelenlegi gyűjtés gazdagsága legnagyobb részben *Solymos Károly* és *Kováts Kálmán* fáradozásának köszönhető, bár részem van a gyűjtésben magamnak is. A térképvázlatokat utasításaim nyomán *Moldován János* rajzolta.²⁾ A történeti anyagot oklevelekből és nyomtatott forrásokból magam szedtem össze. A használt forrásokról a gyűjtemény végén álló összesített forrásjegyzék évszámos csoporsításban tájékoztat.

A gyűjtött anyag feldolgozása eddig is követett szótárszerű csoportosításban történt. A helyzajzi elhelyezkedés szemléltetésére két térképvázlatot alkalmaztam: az első (I.) a belsőség területén, a második (II.) a határban előforduló helyeket

¹⁾ Egy rumén forrás alapján 1900 körül a város lakosságának csak mintegy ¹/₁₂ része volt görög katolikus illetőleg görög keleti. Ekkor a város görög katolikus egyháza is még Vártelek leányegyházközsége volt. Vö. *Schematismus cleri diocesis Szamosújvárensis graeci ritus catholicorum pro anno Christo nato MDCCCC*. Szamosújvárini 1900. 185.

²⁾ Önzetlen munkájuk tette lehetővé azt, hogy a jelenlegi helynévanyag megközelítőleg teljes gyűjteményével ismerkedhetik meg az olvasó. Őszinte köszönet illesse odaadó munkájukat!

jelöli.¹⁾ Az arab számok azt a helyet mutatják, amelyre a kérdéses helynév vonatkozik. A II. térképvázlaton [I-be tett számok csak térképvázlatokon fordulnak elő, a mai gyűjtés alkalmával a gyűjtők nem találkoztak vele. A vázlatokra vonatkozólag megjegyzem, hogy szó sincs itt pontos térképről; a számok csak a helynevek körülbelüli helyére mutatnak, a nyilak pedig azt jelzik, hogy a helynév hozzávetőlegesen mekkora területre vonatkozik. A helynévfeldolgozás címszói után, a helyrajzi fekvést jelző szám mellett ()-ben álló rövidítés a terület gazdálkodási minőségére vonatkozik.²⁾ A II. vázlat római számai azt jelzik, hogy a város határa milyen községek határával érintkezik. E jelzések a következők: I. Haraklány, II. Cigányi, III. Vártalek, IV. Felsőkékesnyárló, V. Ördögkút, VI. Gurzófalva, VII. Egrespatak és VIII. Panit határa.

Az alábbi helynévgyűjtés feldolgozása alkalmával pusztán tudományos szempontok vezettek. Össze akartam gyűjteni a történeti forrásokba szétszórt meg a ma élő, de pusztulásnak, kalódásnak indult helynévanyagot. Mivel egyik legfontosabb szempont a történeti volt, nem lehettem tekintettel a város belterületére vonatkozó újabb, hivatalos elnevezésekre, hisz ezek külső tényezők hatására, mintegy hivatalos úton keletkeztek. A jelenlegi helynevek gyűjtésének fő-, ha ugyan nem egyellenforrása a város főzsgyökeres lakósága, ezeket az újabb helyneveket a nép- és köznyelvben nem használja, és így a helynévkutató a helynévanyag vizsgálatát ezekre még nem terjesztheti ki.

¹⁾ E két térképvázlat nyomólemezeit „*Miért és hogyan gyűjtsük a helyneveket?*” címen kézelebből megjelenő tanulmányom szemléltető anyagából bocsátotta rendelkezésemre Dr. György Lajos, az Erdélyi Iskola társszerkesztője. Ezért neki e helyen is köszönetet mondok.

²⁾ A következő rövidítéseket alkalmaztam: á. = árok, d. = dűlő, e. = erdő, gyü. = gyümölcsös, irt. = írtásföld, k. = kaszáló, kt. = kert, l. = legelő, ma. = malom, n. = nevű, nevezetű, h. = hely, p. = patak, r. = rét, szö. = szőlő, ho. = hegyoldal. — Más rövidítések: EM. = Erdélyi Múzeum, MNy. = Magyar Nyelv (folyóirat), Nyr. = Magyar Nyelvőr (u. a.), MTsz. = Magyar Tájszótár, EtSzt = Magyar Etymologiai Szótár.

A számok után álló * azt jelzi, hogy a név csak történeti forrásokból vagy régebbi térképekről mutatható ki.

Különlégsőbb nyelvészeti jeleket nyomdatechnikai okokból nem alkalmazhattam.

1. Almakút [II. 13] (sz. k. e.). A Pálkert pataka [II. 11] mellett elterülő határrész neve.

2. Alsónémeti [II. 35] (sz.). Az Alsó-, Kis-, Felsőnémeti és Németikert együttes neve: *Németi* (L. ott!).

3. Alsónémetikert [II. 115] (sz.). 1883: *Alsó-Németikert*. — A Németinek a Micepatak [I. 45] felé eső legalsó része.

4. Alszeg. 1854: *Alszeg*. — A város vasút-állomás felé eső részének régebbi neve; fennmaradt máig is az alábbi utcanévben.

5. Alszeg-ucca. 1658: *Platea Alszegh*. 1747, 1781, 1754: *Alszeg-utca*. XIX. sz. eleje: *Alszeg uttza*. — A későbbi Nagyszeg ucca [I. 1] régebbi neve; a köznyelvben ma is ezt az egyszerűbb alakot hallani.

6.* Alszeg vége. 1854: *Alszeg vége*. — Az Alszeg nevű városrész legszélső részeinek, a *végé*-nek neve. Csak egyszer említik.

7. Andresz-sikátor [I. 26] (u.). A Híduccát [I. 25] és a Körüccát [I. 24] összekötő utcácska neve. Előtagja család-, vagy ragadványnevet őriz, de ilyet régebbi forrásokból nem tudok kimutatni.

8.* Ajerum (?). 1409-ben *Ayerum* alakban, meredek lejtőnek említik egy oklevélkivonatban. Az adaf mellé tett jegyzetben olvashatjuk, hogy e helynév 1411-ben *Ály* (olv. *Áj*?) alakban előfordul ez oklevélben. Bár, mint alább látható, az *Áj* helynevet értelmeznünk könnyű, a fenti helynév utótagját (*-erum*) semmiképpen nem sikerül megmagyaráznunk.¹⁾

9.* *Áj*. 1411-ből átirat *Ály* alakban említik. E helynévben kétségtelenül a völgy, vallis, praecipitium jelentésű *áj* közneveinket kell látnunk; e köznév rokonai a különböző finnugor nyelvekből ismeretesek (Vö. EtSz., Pais Dezső MNy. VII, 411, Nyr. XL, 158–9).

10. Babuta [II. 32] (szö.). 1854, 1883, 1899: *Babuta*. — Bár értelmezni nem tudom, a Répcemelléken előforduló *Babuta* helynévvel azonosnak tartom (Vö. Nyr. XIX, 576). Fodor Dániel (i. m. 48) egyszerűen ()-ben a *Pap úta*-ból magyarázza, de ez valószínűtlen.

¹⁾ Petri IV, 69 a helynevet még *Aynerum* alakban is közli, de ez is értelmezhetetlen.

11. **Balázsi-sikátor** [I. 7.]. A Balázsi György, városi mérnök telke mellett, a város szélén a szőlőkre vezető út neve.

12.* **Balog Ferenc melletti sikátor.** 1854-ben a városi javak összeírásában szerepel, de közelebbi adatok hiányában helyrajzilag elhelyezni nem tudom. A Balog család melynek egyik tagja a sikátor névadója lehetett, 1737-től kezdve szerepel a városban (Vö. Petri II, 478).

13 **Barompiac.** 1854-ben közelebbi helyrajzi meghatározás nélkül, 1900 körül a Király ucca végén, a mai baromvásártér helyén említik.¹⁾

14.* **Bartamalom.** 1854-ben vizimalomként említik; helyrajzilag nem tudom meghatározni.

15.* **Bálintház.** 1854-ben a város nevezetesebb középületei között említik.

16.* **Bán-ucca** (u.). 1910 körül említik.

17. **Bánkert** [II. 102.]. XVIII sz. vége: *Bánkert* n. Rétt (k.) 1854—1900 között háromszor említik. — Petri (II, 478) véleményét, melynek értelmében e helynév a város legrégebbi lakóinak a „határőrök“-nek emlékét tartotta fenn, pusztá feltevésnél egyébként alig tarthatjuk. Inkább család, mint méltóság-nevet sejtsek a *Bán* előtagban, bár ilyen nevű családot a város multjából nem tudok kimutatni.

18. **Bánkert pataka** [II. 101.] (ér). A Bánkert [II. 105.] nevű határrészen átfolyó sekélyvizű patakocska neve.

19.* **Bánkertrét** (k.). XVIII. sz. vége: A *Bánkert Rét-re* bé járó Szekér Útlya. — A Bánkertben [II. 102.] levő kaszálóterület neve.

20. **Bánomrét** [II. 16.]. 1885-ben e-nek említik.

21. **Bánom-ucca** [I. 17.]. Képzésére nézve az előtag jelzőként alkalmazott igealak; ez a szerkezet a népnyelvben elég gyakori. Vö. tűröm-olaj, edd-meg-leves, bánom-pénz, urhatnám ember, stb. Bár ilyenféle helyneveket ismerek, ebben az esetben a név keletkezési körülményeire vonatkozólag adatok hiányában mit sem mondhatok.

22.* **Bánom-város.** Először 1854-ben említik. Kétségtelen, hogy az előbbi utca-név jelzette városrészre vonatkozó helynév volt.

¹⁾ 1793-ban egy oklevél a „Székely Uttzában a *Barom Piatzon* levő .. Civilis Ház“-ról tesz említést. Ez csak a Kisszékej, később Veselényi ucca [I. 31.] végén levő Polgári térre [I. 39.] vonatkozhatik; ez lehetett régen a barompiac.

23.* **Bánrét.** 1886-ban a kalonai térképen az 1885-ös térképes forráson jelzett Bánomrét táján [II. 16] jelzik, tehát emennek alakváltozata vagy hibás lejegyzésből származó alakja lehet.

24.* **Belsőpiac.** 1854-ben a „város javai“ között említik; kétségtelenül azonos a város főterével.

25.* **Bencéné vápája.** A Tölgyesről [II. 19] mondják 1747-ben, hogy egyrésről a *Benczné vápája* nevű hely szomszédolja. A helynév előtagja kétségtelenül családnév, utótagja, a *vápa* ma a köznyelvből már kihalt szó mélyedést, gödröt jelent. Mivel e helynév a mai Pendzsóné vápája [II. 8] nevű hely környékén fordul elő, szinte kétségtelen, hogy ez utóbbi helynév előtagja az eredetibb *Benczné* alakból ferdült el.

26.* **Bírómajor** [II. 25] (major). E helynév csak a katonai térképen (1886) fordul elő.

27.* **Bocsára.** 1854 és 1899-ben említik. Fodor Dániel¹⁾ a szájhagyomány alapján azt állítja, hogy e névnek egyháztörténeti magyarázata van. E szerint a római katolikus valláshoz ragaszkodó Kraszna-utcai lakosok az őket megtámadó belső városiakkal szemben a mai Kraszna-ucca [I. 23] elején torlaszokat emeltek. A véres harcban „a Kraszna-utcaiak a belvárosiakat többszöri felszólítás után sem akarták *b e b o c s á t a n i s* a be nem bocsátást oly drága áron fizették meg“, hogy a nép ezt az utcarészt a *bocsát* és az *ár* szó összevonásával *Bocsárd*-nak nevezte el. Bár ez a szófejtés teljesen elfogadhatatlan népetimológia, a nevet nem tudom másképpen magyarázni. E név egyébként a mai Kraszna ucca [I. 23] elejére vonatkozott; ma nem használatos.

28. **Bodonkút** [II.82]. A Király ucca [I. 18] végén levő régi kút környékére vonatkozó helynév előtagjában a *bodon* (bödön, bödőny) köznév maradt fenn. E köznevünk ugyan csak a Dunántúlról ismeretes többek közt „kiodvasodott, kivájt faderék-rész, amelyet kis kutakba víztartókba alkalmaznak“ jelenléssel, a Bodonkút-féle helynevek azonban az egész magyar nyelvterületen, de különösen a keletin, rendkívül gyakoriak.

29.* **Bórnyumál.** 1899-ben említik, mint szállónevet; ma nem ismeretes.

30. **Bród-sikátor.** A régebbi Kápolna ucca [I. 29] elejét ma így is nevezik. A helynév előtagja családnévből alakult.

¹⁾ *Zilah város ezer éves múltjának rövid ismertetése* (895 - 1895). Zilahon, 1895. 24. — Ismétli Petri II, 558.

31 **Bucsikert** [II. 81] (k.). A Fenyves (II. 79) közelében a Töviskert [II. 80] mellett fekszik. A helynév előtagja családnév.

32. **Cigánysor**. A cigányok lakta utcácskát nevezik így.

33.* **Celmajor** [II. 51]. A katonai térképen szerepel csak e név; a Czel család majorhelyének neve volt.

34. **Cenegésút** [II. 119]. A Szoldoggödör erdő [I. 120] táján kezdetben csak az útra, később annak környékére is vonatkozó helynév. Előtagjában kétségtelenül a *cinige* 'parus, meancha, saix, meise' népi *cenege* alakját kell látnunk; ez az alakváltozat eddig csak a Székelyföldről volt ismeretes (Vö. MTsz, EtSzt).

35.* **Cigányvaja patak**. Egy 1409-es oklevél kivonatában átfírt alakban fordul elő a Micepatak tájékán; mint határpatak beömlik az Erek folyóba. A helynév előtagjában a mai *Cigányi* községnek régebbi (1387: *Czigan vaja*, 1411: *Cyganvaya*, 1546: *Czigan-Vaja*, 1553: *Chiganwayaa*, 1751: *Czigany vaay*) alakja maradt ránk.

36.* **Cinterem**. 1747: *Cynterem* vagyis a reformátusok temetkezőhelye alatt. — A klaszikus latin nyelvből és a hazai latin nyelvből a népnyelvbe is átkerült *cimi(e)terium* 'temető, templomkert' neve; a helynév után álló magyarázat mutatja, hogy itt valóban temetőről van szó.

37.* **Cselleng** [II. 112] (e.). 1885: *Cselleng* (e.). — Csak egy térképen fordul elő; más forrás nem említi. Ma sem ismerik. A szót sem az eddig ismert helynév-kincséből, sem a köznyelvi szókincsből nem tudom magyarázni.

38.* **Cseresoldal** [II. 15] (e.). 1885: *Cseresoldal* (e.). — Csak egyetlen térképes forrás említi; így el is helyezhető.

39. **Cserszél** [II. 123]. Cserfaerdő szélső részére vonatkozó helynév.

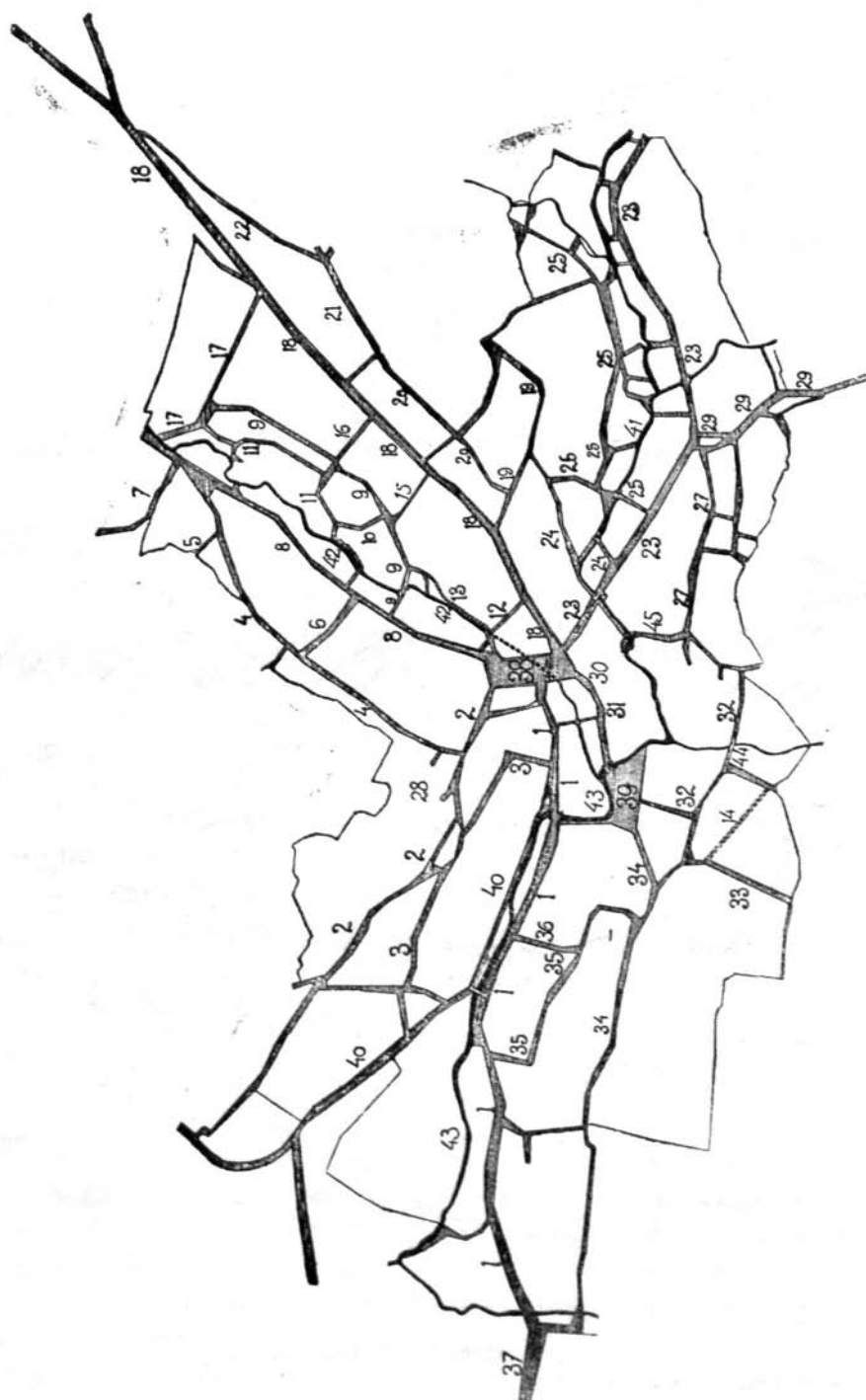
40. **Csillag-ucca** [I. 34]. Először 1910 körül említik.

41. **Csillagos**. 1883-ban és 1899 (szö.)-ben említik. Az alábbi helynév rövidebb neve.

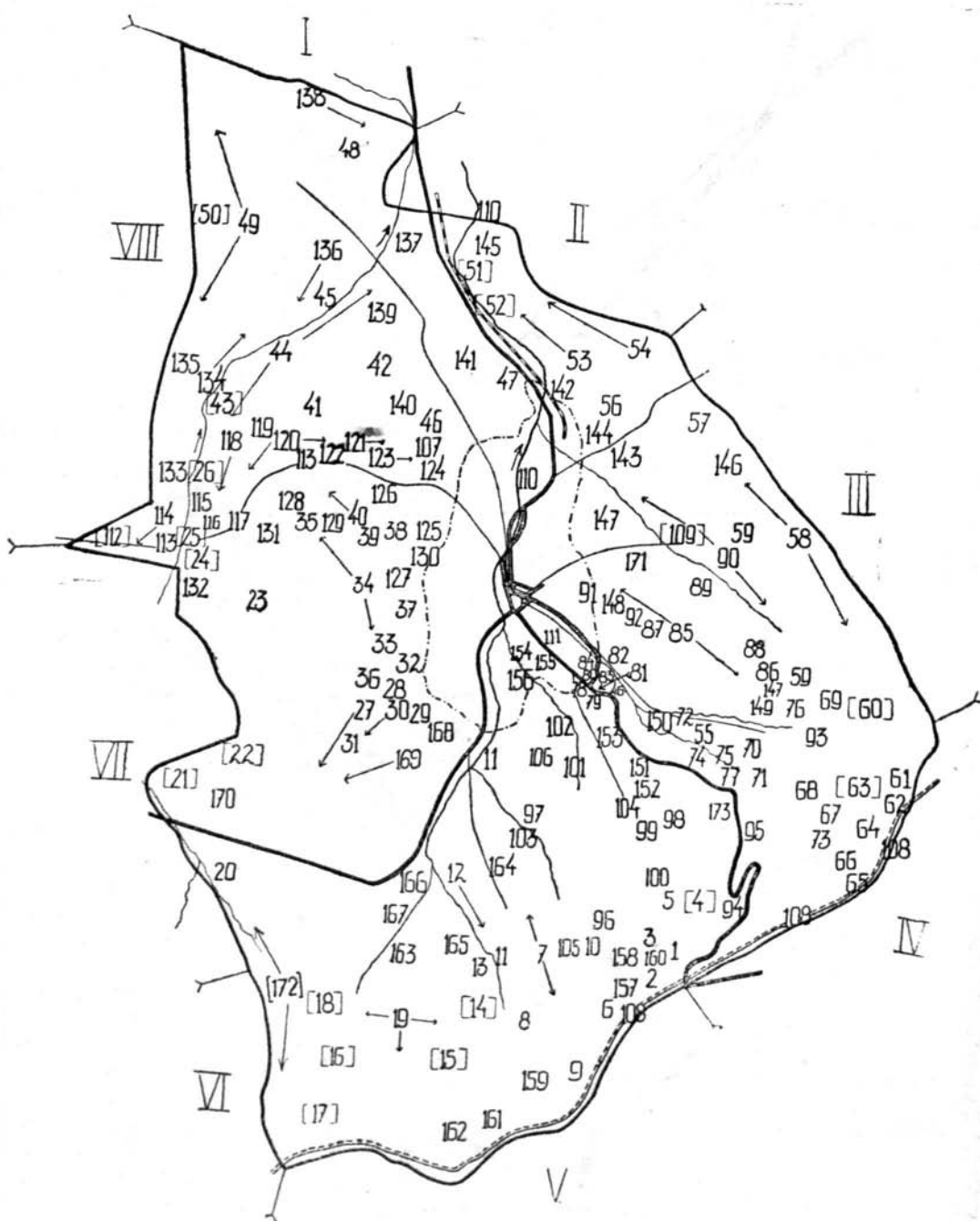
42. **Csillagos szőlő** [II. 147] (szö.). Először 1895-ben említik a város művelés alatt levő szőlőhegyei közt. Az Órhegy [II. 85] részének neve.

43. **Csizma**. A Veselényi uccából [I. 31] a Nagyszeg uccába [I. 1] vezető kis sikátorban levő korcsma neve.

43a. **Csizmadia-sikátor** [I. 36] (u). A Nagyszeg-uccából [I. 1] a Mező uccába [I. 35] vezető utcácska neve.

P. A város belső területének vázlata.

II. A város határának vázlata.

44. **Csorgó-ucca** [I. 45]. A benne levő csorgóról neveztek el így.

45.* **Csorgókút**. 1624-ben a Kraszna uccában levő kútnak mondják.

46.* **Csorgókút** mellett. A Csorgókút környékén levő beépített területre vonatkozó helynév.

47.* **Csürtenüs** [?] patak. 1628: *Cziurtenus patak*. — A Terbete felé eső határrészben levő valamelyik patak neve lehetett. Az oklevélkivonatból ismert alakot nem tudom magyarázni; valószínűleg az oklevélbe bekerült tollhiba eredménye lehet.

48. **Dalos** (sz.). Az egyik gyűjtő (Kovács Kálmán) szerint a város délnyugati részén levő terület neve.

49.* **Dávid major** [II. 26]. A Mice patak mellett [II. 45] szerepel a katonai térképen.

50. **Diákdomb** [II. 91] (gyü.). Először 1886-ban a katonai térképen szerepel. Az Örhegynek [II. 85] a Temető felől való első csúcsa [I. 28]. A szájhagyomány szerint nevét onnan kapta, hogy egy kis diák török nyíllal játszadozva véletlenül meglőtte vele játszadozó testvérét. A gyilkos később megbolondult. — Más magyarázat szerint ide jártak ki a diákok énekelni. E helynév szerepel Ady Endre „Zilahi ember nótája” című versében is.

51.* **Dinnyéskert**. 1854-ben k.-nak említik. Valószínűleg a Bánkert [II. 102] környékén levő területre vonatkozott; egykor dinnye-termesztésre használhatták e területet.

52. **Dombajja** [II. 154] (szö., sz.). 1854: *Dombajja* (sz., szö.). 1883 és 1899-ben szö.-nek jelzik. 1910 is említik. — A Dombajja szőlő [II. 154] nevének népiesebb alakja.

53. **Dombajja alatt** [II. 156] (sz., k.). 1854-ben itt vizi malmot említenek. — A Dombajja [II. 154] nevű hegyoldal alatt elterülő földre vonatkozik e helynév.

54. **Dombajja-sikátor** [I. 22]. A Dombajja tetején [II. 155] lévő utacska neve.

55. **Dombajja szőlő** [II. 154] (szö., gyü.). Népiesebb alakja: *Dombajja*. — A Dombajja ucca [I. 21] és Dombajja sikátor [I. 22] alatt elterülő szőlős, gyümölcsös hegyoldalra vonatkozó helynév.

56. **Dombajja-ucca** [I. 21] (u). A Dombajja tetején [II. 155] vezető utca neve.

57. **Dombajja tető** [II. 155]. A Dombajja [II. 154] legfelső része, teteje.

58. **Döböríkút** [II. 83.] A mai labdarugó pálya elejét nevezik így kétségtelenül az ott levő kútról. Fodor Daniel (*i. m.* 51) szerint az e fölött elterülő terület 1810-ben még sűrű tölgy és cserefa erdő borította. A helynév előtagja alighanem családnevet tartott fenn.

59. **Dögpiac.** Közelebbi meghatározás nélkül közölték velem e nevet; talán a Dögtelep [II. 107.] név-változata.

60. **Dögtelep** [II. 107.]. A sintérek telephelyének neve.
Drullia l. Duruja.

61. **Dúdor** [II. 148] (szö.). 1883-ban *Dudor* alakban említik. Az Órhegy [II. 85.] egyik részének neve.

62. **Duruja** [II. 62.] (e., tisztás). 1572-ben Beréd, Zsákfalva és Mojgrád között említik a *Drullia* nevű erdőt (Petri III, 175; IV, 85); valószínű, hogy ez ugyanannak az erdőnek a város határába benyúló részére vonatkozik. Erre mutat az EM. Weselényi levéltárából 1642-ből ismert következő adat is: ... ex parte quarundam sylvarum vulgo *Drullya* ex monostor vocatarum territorio possessionis Sakfalua... — A *Drullia* alak éppen olyan szabályos fejlemény, mint a *kreutzer*-ből a népi *karajcár* a magyarban szokatlan szóeleji mássalhangzótorlódás feloldására. A helynév kétségtelenül idegen eredetű lehet; közelebből azonban nem tudom meghatározni származását.

63.* **Egyház-ucca.** 1910 körül a Nagyalszeguccából. [I. 1.] a Temető uccába [I. 2.] vezető utcácskát nevezték így.

64.* **Előpataka.** E helynevet 1359-ből egy oklevél átfirt kivonatából ismerjük, de helyrajzilag nem tudjuk meghatározni.

65.* **Erek.** 1409-ből átfirt (?) alakban említik. Cigányi felemelő „folyót”, valószínűleg a mai Zilapatakot nevezték így; a helynév alighanem az ér „alveolus” szó többesszáma.

66.* **Erőzsgödörárka.** 1899-ben erdőnek említik. Az *erős* melléknév a helynevekben rendszeren a nehezen megközelíthető, rossz fekvésű helyek neve előtt áll.

67.* **Égéslapja** [II. 18]. 1885-ben e.-nek jelzik; ma nem került elő. A helynév előtagja vagy sovány, napégette területre vonatkozik, vagy pedig erdőégésre utal.

Éjszak l. Észak.

Éjszaki fenyves l. Északi fenyves.

68. **Éjszaki hegy** (e.). Először 1885-ben említik; ma inkább az *Észak* alakváltozatot hallani. E hegyen is keresztülment egykor a római limes vonal (Vö. Dr. Buday Árpád: *i. t.* 113.); a Traján útja [II. 108] is áthalad rajta.

69. **Élesbérc.** 1628-ban egyetlen említés után eltűnik. Ekkor Zilah és Egerespatak határának megállapítására határjárást végeznek. Ennek kivonatából idézem a következő sorokat: „Egyfelől a határ a Récse pataka, mely a széles bérczét elválasztja az Éles-bércztől. A Széles-bércz t. i. a zilahi határ, az Éles bérc pedig egrespataki határszél.” Úgy látszik tehát, hogy e helynév nem is a zilahi határba tartozó helyrajzi tényezőre vonatkozott (Vö. Petri II, 464).

70.* **Éleske.** 1883-ban a város helynevei között említik; ma nem ismeretes.

70a.* **Éltető major** [II. 43]. A katonai térképen (1866) fordul elő. A helynév előtagja egy birtokos család nevét őrzi.

71. **Émező** [II. 31] (sz, k.). 1854: *Éhmező* (sz.). 1883: *Éhmező*. 1899: *Émező* (vagy *Zémező*) (k.). — Valószínűleg a terület sovány voltára vonatkozik a helynév. Az utolsó adat *Zémezője* „az *Émező*-féle kapcsolatból alakult.

72. **Észak** [II. 65] (e.). Először 1883-ban említik. A határnak a Terbete után (868 m.) legmagasabb hegye (718 m.). 1854-ben a város itteni erdeje 570 holdat tett ki.

73.* **Északi fenyves** [II. 66]. A múlt század második felében telepített fenyő-erdő az *Észak*-on.

74. **Fapiac.** A Polgári-tér [I. 29] neve, ahol a fát árulják.

75. **Farkazsdomb** [II. 48] (sz, k.). 1854-ben (sz.). 1883-ban említik. A helynév előtagja állatnevet őrizhet.

76. **Farkaskút** [II. 89]. A kút neve később jelöléskori tágu-lással az egész völgyre vonatkozott.

77.* **Farkas-ucca.** 1910 körül említik.

78. **Fátyolfődek** [II. 139] (sz., k.). Okleveles és helyszíni helynévgyűjteményekben sehol sem fordul elő e név. Bár külön a helynév egyes tagjait magyarázni tudjuk, a helynévképződésnél szerepet játszó szemléleti alapot nem tudjuk megállapítani.

79. **Fazekas-ucca** [I. 9] (u.). Fazakasok laknak benne.

80. **Fehérkőbánya** [II. 67]. E bányában mésztartalmú, tehát fehéres színű követ bányásznak.

81. **Felsőnémeti** [II. 33] (sz, szö. gyű). 1883-ban említik. — A *Németi* [II. 34] felső részének neve.

82. **Felsőnémetikert** [II. 132] (sz, k.). Egyszerűbben *Németikert*-nek is nevezik.

83.* **Fenyőtér** (fenyő e.). 1883-ban említik; a Fenyves másik neve.

84. **Fenyves** [II. 79] (fenyő e.). 1899-ben *Fenyvös* (e.) alakban említik. — Az ezredéves emlékünnepe táján (1896) ültetett fenyőerdő neve.

85. **Fenyveskert** (fenyves). A *Fenyves* helynév alakváltozata.

86. **Flaszterkőbánya** [II. 94]. A Meszesi országút egyik éles kanyarodójában lévő kőbánya neve; az útjavításhoz szükséges kőanyagot itt bányásszák. A helynév előtagjában a németből átkerült *Pflaszer* köznév 'utcakövezet' jelentése rejtőzik.

87.* **Fertes pataka**. E helynevet egy 1359-ből való oklevélkivonatból ismerjük; e szerint e helynév valahol a Récsepatak [II. 163] tájékán levő vízrajzi tényezőre vonatkozhatott.

88. **Fináncok sikátora** [I. 6] (u.). A fináncok (pénzügyőrök) itt leslék a tiltott dolgokat szállítókat. A kis utcácska csak néhány éve épült be. Néha az utcácska elején lakó Dr. Ruzsacsaládról Ruzska-sikátornak is nevezik.

89. **Fozsdó** [II. 160] (e.). 1885: *Fosdó* (e.), 1899: *Fozsdó* (e.). Itt fordul elő a „fozsdókő“, amelyet kőpor néven edények surolására használnak; a helynevet nem tudom értelmezni.

90 **Fozsdóajja**. 1854: *Fosdóalja* (k., sz., l.). — A Forsdó [II. 160.] alatti területre vonatkozott e helynév.

91. **Fozsdóódal** [II. 3.]. 1883: *Fosdóoldal*. — A Fozsdó [II. 160.] hegy oldalas részének neve.

92. **Főtér** [I. 38]. 1910 körül említik. — A város főtere, ahol a heti- és nagyvásárokat is tartják.

93. **Fővényes** [II. 69.] (szö. gyü.). Az Őrhegy [II. 85.] egyik részének neve.

94. **Füzellő**. 1854: *füzellői rét és kenderföld*. 1883: *Füzellő*. 1900: *Füzellő* városi rét. — Már 1747-ben előfordul a *Kis-füzellő* helynévben. Fűzfás terület lehetett és innen vágták a fűzet a lakosok.

95. **Garda** [II. 145.] (sz. k.). Cigányi felé a határ legszélső részének neve; valószínűleg családnévből vált helynévvé.

96.* **Gardán**. 1883 említik. — A Garda [II. 145.] helynév -n helyhatározóraggal ellátott alakja lehet.

97. **Gazdatanyája** [II. 55.]. A Dr. Gazda Endre ügyvéd birtokában levő tanya neve.

98. **Gergelycsere** [II. 98.] (e.). 1883: *Gergely csere*. 1885: *Gergelycsere* (e.). — A helynév előtagja család-, vagy személynév.

99.* **Gergelymalom**. 1854-ben az Alszeg végén, másutt a Mihályhida [II. 47.] nevű határrészben említik, mint szárazmalomot. E tájon ma is áll malom.

100.* **Gerepse bérce.** 1359-ben *Gerepse bérce* alakban említik egy határjárás alkalmával. A Meszesnek a Récse-kert — várdomb [II. 162.] táján levő részére vonatkozott.

101. **Góréhód** [II. 7]. 1883: *Góréhold*. — A helynév előtagjának, a *góré* szónak a népnyelvből ismert 1. kunyhó, 2. kukoricáskas jelentését vehetjük itt számba a magyarázat alkalmával. Az utótag a *hold* szóból olyanformán alakult, mint ahogy a köznyelvben is *küld, old, fold, told* és társaik helyett *kűd, ód, fód, tód* alakot használunk.

Grebse bérce. l. Gerepse bérce.

102. **Gyilkozsdomb.** A Fenyves [II. 79]-ben levő, homokbányászás és hegyművelés útján keletkezett hegyomlás neve. Állítólag egy lovas itt lezuhant és így keletkezett a neve.

103. **Gyökeresárok** [II. 5]. Időszakos vízfolyás neve a Meszesen.

104. **Hagymásmál** [II. 171] (d, k). 1883-ban említik. A völgyben fekvő Hagymásmező [II. 90]-től délnyugatra fekvő hegyoldalt nevezik így. Megjegyzendő, hogy a határ más pontjáról is közölt velem Sólyom Károly egy ugyanilyen helynevet [II. 164]. A két adatot nem lehet összeegyeztetni.

105. **Hagymásmező** [II. 90] (l. sz, gyü). 1854: *Hagymásmező* (sz.), *hagymásmezői* Kapusföld. 1883: *Hagymásmező* 1899: (k). — A Sarmás [II. 58] és az Órhegy [II. 85] között elterülő völgy neve.

106. **Hatló** [II. 93] (k, l, e.). 1883: *Hatló* — E helynevet nem tudjuk magyarázni; nem ismerünk sem olyan köz-, sem népnyelvi szót, amelyet a helynévvel kapcsolatba hozhatnánk. Előfordul még a következő helyeken és alakokban; 1900 körül: *Hatló* (e, szö, p.) [Zálnok, Szilágy megye]; 1900 körül: *Hatlóforduló* [Szilágyballa Uo.] — A lakóság azt tartja, hogy mikor a Hatló erdeje zúg, eső lesz. Zilahra valóban a nyugati szél hoz esőt; ez zúgatja a Hatló fáit is.

107.* **Hatlóírtás(a)** (k. gyü.). 1854-ben k.-nak, 1883-ban helynévként említik. — A Hatló [II. 93] erdős részeinek kiírtása útján keletkezett.

108. **Hatlószöllő** [II. 149]. Az Órhegynek [II. 85] a Hatló [II. 93] felé eső része.

109. **Hegyes** [II. 2] (h. e.). 1883-ban említik; 1885-ben ennek jelzik. — A Terbete és az Észak mellett a Meszes hegység legmagasabb csúcsa (703 m.). Dr. Buday Árpád írja (*i. t.* 115), hogy a *Hegyes hegy csúcsán* van egy át meg átfúrt ór-

torony; e hegyen is keresztülvonult egykor a római limes-vonal. Maradványai Buday fejtegetései nyomán a természetben ma is felfedezhetők. A hegység-részlet legmagasabb pontja 703 m.

110. **Helénagödör** [II. 68]. Először 1899-ben említik. Sajátos, kb. 15–20 méter mély és kb. ugyanennyi átmérőjű gödör a Nádasztó [II. 64] közelében. Talajsüllyedés és vízmosás következtében keletkezhetett.

111. **Hidegkút** [II. 73] (kút). A Nádasztó [II. 64] közelében levő kút neve.

112.* **Híd-ucca**. 1910 körül említik.

113.* **Hollósbérc** [II. 172]. 1628-ból, oklevélkivonatból ismerjük *Hollós-bércz* alakban; a kérdéses oklevél az Egeres-patak és Zilah közötti határ megállapítása alkalmával, mint határhelyet említi e helyet. Kétségtelen tehát, hogy helynevünk a Hollóspatak [II. 20] környékén levő határhegyek valamelyikére vonatkozó helynév volt. A katonai térképen (1886) valóban szerepel is egy határhegyvonulat ilyen néven ezen a területen; e hegység legmagasabb pontja 449 m.

114.* **Hollóspatak** [II. 20] (p). Először 1883-ban említik. Egeres-patakon a Mice patakába [II. 45] folyó patakocska neve

115. **Homojgó** [II. 143] (sz.). Először 1854-ben (sz.), aztán 1883-ban említik. A Magy. Nemz. Múz. gr. Bánffy cs. levéltárának egyik 1756-ban kelt oklevele Perecsenben (Szilágy m.) a „Homolgó béli Malom”-ról emlékezik meg. Sem a zilahi, sem a perecseni helynevet nem tudjuk magyarázni.

116. **Horvátirtás** [II. 161] (sz, k). 1883-ban említik. — A *Horvát* család valamelyik tagja végezte erdőírtás emlékét tartotta fenn.

117. **Hunyadi-ucca** [II. 40] (u.). Először 1899-ben említik. — A régebbi Kisalszeg-utca újabban, *Hunyadi* Jánosról adott neve.

118.* **Husztli**. Egyszer, Zilah helyneveinek pusztai felsorolásakor 1883-ban említik. Családnévből válhatott helynévvé.

119.* **Jóna** [II. 21]. Csak katonai térképen szerepel e név.

120. **Juhozsdomb** [II. 57] (sz, k). 1854-ben és 1899-ben szö.-nek, 1883-ban különösebb jelzés nélkül helynévként említik. A Vártelke felőli határszél egyik részének neve hihetőleg a juh-tenyésztésről kapta nevét.

121 **Juhoshida** [II. 97]. 1854-ben (sz) említik. Ma a Zsák-bérc [II. 104] táján fekvő területre vonatkozó helynév.

122. **Juhoshidakert**. Egyszer, a város helyneveinek fel-

sorolásakor 1883-ban említik. Az előbbi helynév alakváltozata lehet.

Kalvária l. Kálvária.

123. Kapussikátor [I. 12]. Csak személyforgalomra szánt és ezért egyik végén elrekesztett, azaz *kapus* utcácska neve. A Nagy uccát [I. 18] köti össze a Főtér [I. 38]-be torkolló egyik kis utcácskával.

Kapusföld l. Hagymásmezői Kapusföld. Micze alatti Kapusföld.

124. Karikó sikátor. A Kápolna uccából [I. 29] nyíló kis utcácska nevét onnan kapta, hogy két *Karikó* nevű ember lakott itt. A *karikó* egyébként a *karika* köznév népnyelvi változata.

125. Kaszárnya-ucca. A Nagyszeg uccáról [I. 1] a Polgári térre [I. 39] vezető kis utcácska neve; ez a kaszárnya mellett torkollik bele a térbe.

126. Kálalkert [I. 13]. A Tyúkól uccai patak [I. 42] partján elterülő, eldugott városrész neve a régen jelentős *Kállay* család nevét tartotta fenn.

127. Kálvária [II. 86] (sz.). 1883: *Kalvária*. — Az Őrhegy [II. 85] legmagasabb része; kitűnő szőlőhegy. Nevét az idősebbek szerint alakjáról [kiemelkedő hegyrész!] és nehezen megközelíthető voltáról kapta.

128. Kápolna-ucca [I. 29] (u.). 1899: *Kápójnaucca* (régén kápolna volt benne). 1900 körül Petri (I, 604) ezt írja róla: „Az ősi (!) hagyomány szerint a város egyik utcája, (a) Krasznautcza, a papok hiányában s az idő viszontagságai között is ragaszkodott ősei vallásához s ez utca egyik mellékutcájában, a mely ma is Kápolna-utcza nevet visel, kápolnát emelt“. Fodor Dániel (*i. m.* 25) szerint az „idővel“ lerombolt templom kiállóbb romjait 1892-ben szedték le, és azzal kövezték ki a Kápolna-ucca torkolatát.

129. Kávásmál. [II. 114] (k.). Először 1883-ban említik; előfordul 1899-ben és 1900 körül is. — Utótagja a déli, verőfényes oldalt jelentő *mál* köznevet őrizte meg.

130.* Kávásmáli fogadó [II. 24.]. A katonai térkép a Kávásmál [II. 114.] alatt a Régi somjai út [II. 113.] mellett lévő fogadónak jelzi; *Kávás fogadó*-nak is nevezik.

129. Kecskemál [II. 88] (szö.). Először 1883-ban említik; 1899-ben a szőlők közé sorozzák. Az Őrhegy [II. 85] legészakibb fekvésű részének neve. Fekvésénél fogva a szőlő még októberben is itt a legsavanyúbb. Az a gúnyos megjegyzés járja, hogy itt a hideg miatt nyáron a róka is megfagy.

130. **Kerekerdő.** [II. 41] (e). Először 1899-ben az erdők között említik. Nevét alakjáról vette.

131.* **Kerekliget** [II. 63]. Először 1883-ban említik; 1885-ben az erdő-nevek között szerepel. Ma e helynév nem került elő.

132. **Kereszt-ucca** [I. 20]. Először 1910 körül említik.

133. **Keresztuccai temető.** A Kereszt uccában [I. 20] lévő temető neve.

134. **Kertmege** [II. 92]. 1883: *Kertmegi*. — A Szöllő-ucca [II. 4] telkeinek háta megett levő Őrhegy [II. 85]-rész neve.

135.* **Kert-ucca.** 1910 körül említik.

136. **Kétszöllőköszt** [II. 146] (k, l, sz). A Nagymál [II. 45] és a Sarmás [II. 58] szőlő között elterülő határrész neve.

137. **Kígyó-ucca** [I. 3]. Nevét kanyargós alakjáról kapta.

138. **Kígyóstó** [II. 100] (e, ho.). 1883-ban említik; 1899-ben kaszáló. — Az egykori tónév ma jelölésköri tágulással nagyobb területre vonatkozik. Kétségtelenül e tó-névhez fűzhető az a monda, amelyet Szilva György a következő alakban idéz: „Zilahon (Szilágy m.) a Meszes alatt egy kis tó van. Benne egy ezüst-fejű, arany-fejű s egy gyémánt-fejű kígyó tartózkodik. A ki ezeket meglátja, igen szerencsés lesz“ (Nyr. XI. 1882. 380).

139. **Kincsesi-sikátor** [I. 16] (u.). A Nagy uccából [I. 18] a Fazekas uccába [I. 9] vezető lejtős utcácska neve. Előtagja családnévi eredetű lehet. Másik neve: *Veres-ucca*.

140. **Kiráj-ucca** [I. 8] (u.). Először 1900 táján említik. A város egyik főuccájának előbbi Tyúkól-ucca nevét a századfordulón változtatták *Király uccára*, mert visszavonuló útjában ez utca egyik házában halt meg XII. Károly svéd király 1714-ben. A házon ma emléktábla hirdeti e történelmi tény emlékét.¹⁾

141. **Kisalszeg-ucca** [I. 40.] (u.). Először 1899 körül említik. A Nagyszeg uccából [I. 1] elágazó utca neve.

142. **Kis fenyves** [II. 38] (fenyves). A Puli tető v. Puli [II. 39] tőszomszédságában levő, valószínűleg a Fenyvessel egy időben ültetett kis fenyőerdő neve; a diákok kedvelt kirándulóhelye.

143.* **Kisfüzellő.** 1747-ben ílt a kincstár tulajdonában levő malomról emlékeznek meg. 1761: In parte oppidi inferiore extra oppidum locoque *Kiss Füzellő* nuncupato exiguus ad rivulum ex oppido descendente habetur... — Valahol az Alszeg végében, a múlt században Füzellő néven említett terület neve lehetett.

¹⁾ Vö. még Fodor Dániel: *I. m.* 17 és Petri II, 557 és 561.

144.* **Kismice.** 1883: *Kismicze*. — A Micetere [II. 44.] Kismiceódal [II. 133.] alatti részét nevezhették így.

145. **Kismiceódal** [II. 133.]. A Micetere [II. 44.] felett levő hegyoldal (sz, k, e, gyü.) neve.

146.* **Kisnémeti.** 1883-ban említik. A Németi [II. 34.] valamelyik részének, esetleg az Alsó- vagy Felsőnémeti-nek neve.

147.* **Kisnémetikert.** 1854: *Kis-Németi-kert* (k.) — Az előbbi helynév alakváltozata lehet.

148.* **Kispálkert.** 1854: *Kis Pálkert* (k.). — A Pálkert [II. 12.] valamelyik részének neve lehetett.

149. **Kispipa.** A Nagyucca [II. 18.] és a Kapussikátor [II. 12.] szegletén álló kis korcsma neve.

150.* **Kisszékej-ucca** (u.). 1898 körül: *Kiss Székej-ucca*. 1899: *Kisszékejucca*. A későbbi Veselényi ucca [I. 31.] neve volt.

151. **Kisvigadó.** A Főtérről [I. 38.] a Kapussikátor [I. 12.] vezető utca-részletben levő kis korcsma neve.

152.* **Kokazsdomb.** 1899-ben említik. — A későbbi Nép-kert ucca [I. 32.] környékének neve. A *kokas* alak nyelvjárási sajátosságot tükröztet.

153. **Kosáródal** [II. 141.] (sz, k.). 1883: *Kosaroldal* (!). — A városból kifelé menet az országút bal oldalán enyhén lejtős oldal neve.

Kőbánya l. Kőbánya.

154. **Köleskert** [II. 170.] (sz, k.). 1854-ben és 1883-ban említik. Egykori kölestermesztés emlékét őrzi.

155. **Kör-ucca** [I. 24.]. 1910 körül említik. — Kanyarogva menő utca neve.

156. **Kőrös-ucca** [I. 19.]. 1910 körül említik.

157. **Körtesliget** [II. 10.] (e.). Először 1883-ban említik. 1885 és 1899-ben erdőnek jelzik. — Vackorkörte fáiról nevezhették el így.

158. **Köszörűpataktórka** [II. 150.] (sz.). A Köszörűpatak [II. 75.] és a Hatlóból [II. 93.] folyó csermely egyesülésének tájékát nevezik így.

159. **Köszörűpatak** [II. 75.] (p.). 1854: *Köszörűpatak* (k.) 1883: *Küszörűpatak*. 1899: *Küszürűpatak* (írt). — A Meszesből folyó patakocska neve. A patak környékén ma már nagyobb, különböző időben írtott terület van. A helynév nem csak a vízrajzi tényezőre, de — mint az szokásos — jelölésköri tágulással a patakocska környékére is vonatkozik. Nevét állítólag onnan kapta, hogy vízhordta finom homokját és kavicsát cementtel

összekeverve köszörükövek előállítására fordítják. Mások szerint neve onnan származik, mert esőzések alkalmával „köszörülés” hallatszik ki a vízből. Az 1889-es adat a népnyelvi alakot rögzíti.

160.* **Kövezsdomb.** 1899-ben sz.-nek jelzik. — Valószínűleg az alábbi Kövicsesdomb [II. 46.] helynév alakváltozata volt,

161. **Kövicses** [I. 37 és II. 46.]. Az alábbi helynév rövidebb alakváltozata.

162. **Kövicsesdomb** [I. 37 és II. 46.]. 1883-ban említik. — Köves domb sovány szántóföldekkel; újabban már ebbe az irányba is terjeszkedik a város: az egykori mezei út két felén ma már apró kunyhók is állanak.

163. **Kösztemető** [I. 28.]. A Temető egyik, a város tulajdonában levő részének neve.

164. **Kraszna-ucca** [I. 23.] (u). Oklevelekből először 1658-ból mutatható ki *Kraszna Ucca* alakban, de azután többször (1781, 1854, 1900) említik. 1899-ben *Kraszna-ucca* alakban írják. Később Szécsenyi uccának is nevezték. — A városnak a közeli Kraszna felé vezető utcáját nevezik így. Egészen valószínűtlen Fodor Dániel következtetése (i. m. 24), hogy t. i. a Kraszna ucca eredetileg önálló község lehetett. Az egykori külön iskola, templom, temető és az utca közös tulajdonát képező földek inkább csak arra mutatnak, hogy e városrészben a város többi részében lakó kisiparos-kézműves lakósággal szemben őstermeléssel foglalkozó, hihetőleg jobbágy népség lakott.

165. **Kraszna-uccai patak** [I. 41 és II. 11.]. A régebbi Pálvára pataka v. Pálkert pataka régebbi neve.

166.* **Kraszna-uccai felső kőhíd.** 1899 körül említik. A Kraszna uccai patakon [I. 41 és II. 11.] átvezető kőhíd neve volt.

167.* **Kuka** [II. 50.]. A katonai térképen (1886) a Nyíres [II. 49.] erdőben jelzik. Ma nem ismeretes.

168. **Kukukmál** [II. 40.] (sző, gyü.). 1854 és 1883-ban említik; 1854 és 1899-ben sző. — Előtagjában a *kakuk* népies neve, utótagjában pedig a déli, verőfényes oldalt jelentő *mál* köznév maradt fenn. A katonai térkép (1886) *Kakukmál* alakban említi; itt legmagasabb pontja 404 m. magas. Előfordul a helynév, mint szállónév Szilágyperecsenben is (Petri IV, 248);¹⁾ *Kukukrét*-et Oláhkecelről is ismerünk (I. h. III, 619).

169. **Kukukmálajja** [II. 126.] (l.). 1854 *Kukukmálajja* (sz.). A Kukukmál [II. 40.] alatt elterülő legelő neve; úgy látszik, alsóbb részén 1854-ben még szántó is volt.

¹⁾ 1936 tavaszán is lejegyeztem Szilágyperecsenben.

170. **Kukukmáltető** [II. 129.] (gyü, k, szö.). A Kukukmál [II. 40.] hegytetőn fekvő részének neve.

171. **Kutaskert** [II. 159.] (sz, k, l). 1854: *Kútaskert* (k, sz, l.). — A Meszes aljában levő terület neve.

172. **Kutyaszorító** [I. 14.]. Tréfás árnyalatú helynévképződés.

173. **Kübánya** [II. 158]. 1883: *Kőbánya*. 1899: *Kübánya* (k.). — A Meszesen kőbánya és környékének neve. Előtagja a zilahi nyelvjárás ű-zését tükrözi.

174. **Lackert** [II. 142] (sz, k). 1883: *Laczkert*. — Előtagjában talán a *Laci* keresztnév csonkult alakja rejtőzik; valószínűleg bekertelt földterület lehetett.

175.* **Laskamál** (szö). 1780: *Laska Mál* n. Hegyen (szö.). — Egyetlen okleveles említés után nyomtalanul eltűnik; a város valamelyik szőlőhegyének egyik része volt.

176. **Lenygyel**. A Király ucca [I. 8] elején álló vendégfogadó neve; *Lengyel* (olv. *Lenygyel*) nevű tulajdonosáról nevezik így.

177. **Lövölde** [II. 99]. Katonai gyakorlóhely neve. A *lövölde* szó helytelen képzésű nyelvújítási szó; a helynév köznyelvi és nem népnyelvi alak.

178. **Liget** [II. 23] (sz, k, e). 1883: *Liget*. — Egerespaták és Panit fele eső hegyes határrész neve. Legmagasabb pontja 340 m.

179. **Lovaskert** [II. 87] (szö, gyü). 1883-ban említik. — A helynév előtagja családnév.

180. **Malomdomb** [II. 42] (sz, k). 1854-ben a nyugati forduló szántóföldei között említik; előfordul 1883-ban is. — A dombocska nevét az alatta levő szárazmalomtól vehette. Legmagasabb pontja 301 m.

181. **Malom-ucca**. Közelebbi helymegjelölés nélkül közölték velem e helynevet.

182. **Mária-ucca** [I. 27] (u.). A Kápolna-uccából [I. 29] kiinduló utca neve.

183. **Mátékert** [II, 157] (e). A Meszes egyik részének neve.

184. **Mátyáskert** [II. 72] (sz, e, k). Először 1883-ban említik. 1899-ben k.-nak írják. — Előtagja család- vagy személynévből alakult; a Kőszörűpaták-tórka [II. 150] táján fekvő területet jelöl.

185. **Meszes**. Az Erdély északnyugati részén emelkedő hegység neve előfordul már Anonymusnak a XII. századból származó művében „in partes *Mezesinas*“ és „per portas

*Mezesinas*¹⁾ alakban. 1899-ben *Meszës* formában említik. Egyes részeit külön nevekkal illetik; a II. 61 és II. 17 közötti területen előforduló számok mind a hegység egyes részleteinek nevére utalnak.

186. **Meszserdő.** 1747-ben említik. A város határán délkelet-déli irányban elvonuló Meszes hegység erdővel borított része. Rövidebben: *Meszes*.

187. **Meszési út.** [II. 173] (út). A Meszesre vezető országút neve. Az 50-es években kezdette meg ez út készítését Éltes Péter mérnök (Vö. Petri II, 556.).

188. **Meszestető.** Először 1628-ban említik. A hegységre felvezető útnak a hegygerincen átvezető részét és környékét nevezik ma így.

189. **Mező-ucca.** [I. 35]. 1910 körül említik. — E név arra az időre utal, amikor még ez utca közvetlenül a mezőre vezetett illetőleg mezőn elszórt telkekből állott.

190. **Micze.** A helynév ilyen alakban csak 1854-ben fordul elő szözlőként; 1883-ban különösebb jelzés nélkül, 1885-ben meg mint erdő neve. Kétségtelen azonban, hogy az 1409-ben már praediumként (pusztafalu, kisebb település) említett *Micze-telke*²⁾ nevét őrizte meg. 1795-ben *Mitze* határrészben szántóföldeket említenek a város határában³⁾.

191. **Miceajja** [II. 134]. *Miczealj*. — A Micetere [II. 44] része; a Mice patak [II. 45] balpartján levő oldalas rész aljában fekvő terület neve.

192.* **Mice alatti kapusföld.** 1854-ben említik. — Kétségtelenül a Micepatak [II. 45] környékén kerítés közé fogott, esetleg u. n. mezőkerítéssel (porgolat) körülvett, földterületre vonatkozott.

193.* **Micecsere.** 1854: *Miczecsere* (38 holdnyi e.). — A Miceszöllő [I. 135] és a Nyíres [II. 49] közötti erdőrészeket valamelyikét nevezték így; első és utolsó említése (1854) óta kétségtelenül az erdő jó részét kiirtották és művelhető területté alakították.

194.* **Micehíggya.** 1854: *Micze hídja* (híd). — A Micepatakon [II. 45] átvezető híd neve.

¹⁾ *MagyHonfKútjöl* 423 — A *Meszési kapu* (v. [szoros] egyébként „ama szűk völgy, mely Vártelektől Karikáig húzódik“. Később is gyakran szolgált az Erdélyből kivonuló, vagy az Erdélybe behatoló hadseregek útjául (Vö. Petri I, 223 kk.).

²⁾ Vö. Petri II, 453—4, IV, 69.

³⁾ I. h. IV, 69.

195. **Micepatak** [II. 45] (p). 1879–1900 körül említik. — A *Miczen* terén [II. 44] átfolyó és az egykori *Miczetelke* (1409) község nevét őrző pataknev.

196.* **Miceszöllő** [II. 135] (szö). A Mice patak [II. 45.] bal-partján elterülő szöllőhegy neve.

197.* **Micetelke**. 1409-ben egy zilahi határjárás praedium-ként (puszta falu) említi. Egykor kétségtelenül kisebb település; elpusztulása után a hozzátartozó művelési terület a város határába olvadt bele. 1795-ben itt már csak szántóföldeket említenek (Vö. Petri IV, 69).

198. **Micetere** [II. 44]. Az egykori *Micetelke*, a mai *Mice* határrész lapályos, téres része a *Micepatak* [II. 44] környékén. 1854-ben itt malmot is említenek. Nyomtatott forrásban utoljára 1899-ben fordul elő; ekkor szántóknak említik.

199. **Mihájhida** [II. 47]. 1767: *Mihály hidán* (k.). 1854-ben itt vizimalmot és kaszálót említenek. 1883-ban még említik. — A Lackert [II. 142] környékén a Zilapatakan [II. 110] átvezető hidal nevezhették így, esetleg a város védőszentjének nevéből **Szentmihályhidának*¹⁾ a név aztán, mint az gyakori a körüle elterülő határrész nevévé vált.

200.* **Mihályhídi rét**. 1854 és 1900 körül említik (Petri II. 455). — A Mihályhida [II. 47] kaszálós részére vonatkozó helynév.

201. **Mogyorósódal** [II. 106] (sz, k). 1883: *Mogyorósódal*. 1896: *Mogyorósódal* (sz.). — Egykor mogyoróbokrok boríthatták e területet; itt tehát erdő- illetőleg cserjés-irtásból alakult művelhető területtel állunk szemben.

202. **Nagyászegucca**. 1899: *Nagyászeg utca*. — A város alsó részén átvezető, később Rákóczi uccának [I. 1] is nevezett utca neve.

203. **Nagykert** [II. 130] (gyü, sz). A Némethi [I. 34] és a városi belső telkek között fekvő terület neve.

204. **Nagymál** [II. 54] (sz, szö, gyü.). 1576: *Nagymál* (szö.; Görcsön birtok irányában). 1854, 1899: *Nagymál* (szö). 1883: *Nagymál*. — Hosszan elnyúló, délnyugati fekvésű hegyoldal neve. Legmagasabb pontja 355 m. a tengerszín felett.

205. **Nagymálajja** [II. 53] (sz, k). 1854: *Nagymálajja* (sz.) 1883: *Nagymálajja*. — A Nagymál [II. 54] alatt elterülő lapályos határrész neve.

¹⁾ Vö. alább a *Szentmihályúta* és *Szentpéterúttya* helynévvel!

206.* Nagymálgárgyája. 1409: *Nagymál guardiaja* (átírva; magas hegy). — A helynév utótagjában szereplő *gárgyája* szó gyepűt azaz határkerítést jelent. A Nagymál [II. 54] élén Cigányi illetőleg Görcsön felé a határhalmok kijelölése alkalmával említik.

207. Nagymálhegy. 1585: *Nagymál-hegy* (szö.) (átírva!). — A Nagymál [II. 54] nevének alakváltozata.

208.* Nagymáli-sikátor. 1854-ben említik. — Semmi köze nincs e helynévnek az előbbi Nagymálhoz [II. 54]. Vagy elírás e név, vagy másutt is volt Nagymál valahol a belsőség közelében.

209.* Nagynémetikert (k). 1854: *Nagy Németi-kert* (k.). — A Felsőnémetikert [II. 132] alakváltozata lehetett.

210.* Nagypálkert (k.). 1854: *Nagy Pál kert* (k.). — A Pálkert [II. 12] alakváltozata, vagy egyik, nagyobb részének neve volt.

211. Nagyrít [II. 138] (k, sz.). 1854: *Nagyrét és nagyrét* (k.) 1899: *Nagyrít*. — A határ szélén Haraklány [II.] felé elterülő, nagy terjedelmű sík rét neve.

212.* Nagysóút. 1359-ben egy határleírásban említik; úgy látszik, hogy a szomszédos Egerespataka mellett elvezető út lehetett, melyen Désről szállították a sót Szilágysomlyó felé, sőt távolabbi vidékekre is.¹⁾ Alighanem a Régi somjai út [II. 113].

213. Nagyszeg [II. 137] (sz, k.). 1854: *nagy szeg* (r, ku.). 1883: *Nagy szeg*. 1900 körül: *nagy szegi máléföldek* (Petri II. 455). — A határ Cigányi [II. II.] felé eső szegletének neve; a helynév előtagja a terület kiterjedésére vonatkozik.

214.* Nagyszékej-ucca. 1898–99: *Nasz Székej ucca és Nagyszékejucca*. — A Nagy-, később Tuhutum-ucca [II. 18] nevének változata.

215. Nagy-ucca [I. 18]. 1658: Székely és *Nagy Ucca*. 1767: *Nagy Utza* 1779: Nagy utzában (telek). 1853: *Nagy-utcza*. — A város leghosszabb utcájának neve.

216. Nádistó [II. 64] (tavacska, e.). 1883-ban helynévként, 1885 és 1899-ben erdőnévként emlegetik. — A Meszes erdő egyik részének közepén álló néhány méter kerületű tavacska neve az erdőrészre is áttért. A kérdéses hely a városi lakóságnak kedvelt kirándulóhelye. Mivel sok itt a szúnyog *Szúnyogsziget-*

¹⁾ A sókereskedelemre vonatkozólag I. előbbi fejtegetéseimen kívül a Petri I. 755 kk. lapjain mondottakat!

nek is nevezik. E hegyrészlet az 519 méter körüli tengerszín feletti magasságban fekszik.

Németi I. Alsó-, Felső-, Kis-, és Nagynémeti.

217. **Németi** [II. 34] (szö. gyü.). 1854-ben szőlő-név, 1883-ban helynévként említik. 1899: *Németi* (szö.). — A név családnévből vagy *i* helynévképzővel népnévből alakult. Gyakoribb nép- és köznyelvi ejtése: *Nímeti*.

218. **Németlajja** [II. 131] (sz. k. gyü.). 1854: *Németi alja* (sz.). — A Németi [II. 34] alatt elterülő határrész neve.

219.* **Németihegy**. 1900 körül említik. — A Németi [II. 34] helynév alakváltozata,

220. **Németikert**. Először egy 1584-ben kelt oklevél említi a város határában a paniti út mellett. 1854-ben vizimalmot említenek itt; 1883-ban a helynevek között szerepel. Kétségtelenül a mai Felsőnémetikert [II. 132] rövidebb neve.

221. **Népkert** [I. 44.]. 1899: Kokasdomb (*Népkert u.*). — A régebbi Kokasdombon a városi lakóság felfrissülésének céljaira létesített kis sétáló és mulatóhely neve. Ma a kert elhanyagolt állapotban két tenisz-pályájával a testedzés céljait is szolgálja.

222. **Népkert-ucca** [I. 32.] (u.). 1899-ben említik. — A Népkert [I. 44.] felé vezető utca neve.

223.* **Nosza**. 1895-ben a „város elhagyott vagyis művelés alól kiment szőlőhegyei” között említik (Vö. Fodor Dániel: *i. m.* 48).

224. **Nyíres** [II. 49.] (e, cserjés). 1747: *Nyires* (tölgy, kőris e.). Secunda (t. i. sylva) *Nyires vocata* vicinitatibus ab una Agrorum Oppidanor(um) Partibus ab altera Territorii et Sylvarum Possessionis Panid (!). 1854: *Nyíres* (383 holdnyi városi e.). 1883: *Nyíres*. 1885: *Nyires* (e.) 1889: *Nyírös* (e.). — A név az erdő nyírfás voltára is vonatkozhatik; mivel azonban talaja nyírkos, némelyütt mocsaras, lehetséges, hogy — mint erre a MNy. XXXII, 47–48 lapján rámutattam — e helynév a *nyír* köznév régebbi „mocsár, palus, sumpf, loca lutosa” jelentését őrizte meg és így a helynév tulajdonképpen „Mocsaras” (t. i. erdő)-nak értelmezendő.

225. **Nyíresajja** [II. 136.] (sz, k). 1883: *Nyíresalj*. — A Nyíres [II. 49] alatt elterülő határrész neve.

226.* **Nyíres alatt**. 1900 körül az előbbi helynév változata.

227. **Nyomás** [II. 125.] (sz, k). — A fordulógazdálkodás emlékéül őrizi (L. a bevezetésben!).

228. **Oláút** [II. 105] (e, sz.). 1854: *Oldhút* (34 hold e, sz.).

1883: *Oláhút*. 1885: *Oláhút* (e.) 1899: *Oláút* (e.). — A szomszédos, Meszesen túli rumén falvak gyalogszeres népe ezen az erdőrészen át vezető ösvényen közlekedett. A Meszesi út mult század közepi megteremtése óta e közlekedési útvonal rövidítésekkel a gyalogos ember számára is megfelelőbb. Ma ez út használata tilos is.

229. *Oláútcsere* [II. 96.] (e.). 1883: *Oláhútcsere*. — Az Oláút erdős részének neve.

230. *Oralat* [II. 9.] (erdős hegycsúcs neve). 1883: *Oralat*. 1885: *Oralatt* (e.). — A hegycsúcs 536 m. magas. Különös helynévképződmény; valószínűleg az *orr* szó „cacumen, spitze, csúcs” jelentéssel adott alapot a helynév keletkezésére. Nehéz azonban az *Oralat* alakot magyarázni; talán az *orr*-ból -l ige-képzővel *orrol* és ebből -at deverbális főnévképzővel *Orralat* lett; ez aztán visszaható magánhangzó illeszkedéssel adta a mai *Oralat* alakot. Az *Oralatt* féle írásmód csak helytelen szómagyaráztatás eredménye lehet.

231. *Ördögárka* [II. 74.]. A Meszesről levezető időszakos vízfolyás neve.

232. *Ördögjuk* [II. 71.]. 1883: *Ördöglyuk*. 1885: *Ördögjuk* (sz.). — A Heléna gödör [II. 68.] melletti terület neve. Állítólag a név onnan magyarázható, hogy a Helénagödörből vannak (?) kivezető lyukak és ezeken át lehet kiabálni; e lyukakat az ördög művének tartják. Még a „ruca is kijút az Ördögjukból” — mondja a nép.

233.* *Ördögszántás*. 1899: *Ördögszántás* (sz.). — Közelebbi helymeghatározás nélkül említik; egyszeri szereplés után eltűnik.

234. *Őrhegy* [II. 85] (sző, gyű). 1576: *Eörhegy* (sző.). 1770: *Őrhegyen* levő szőlő. 1854: *Őrhegy* (sző.). 1883-ban a helynevek között említik. 1899: *Őrhegy* (sző.). — Petri (I, 143) e helynévben annak a régi gyepűrendszernek emlékét látja, amelyről már Anonymus is megemlékezik. A hegy neve, mint analógiákból tudjuk, legalább is a helyi városvédelem megfigyelőhelye lehetett, de lehetséges valóban az is, hogy a Vártelek és Karika között húzódó Meszes-kapu védelmére szolgáló csapatok egyik katonai őrhelye volt. A hosszan elnyúló hegyvonulat legmagasabb pontja 425 m.

235. *Őrhegyajja* (sz). 1854: *Őrhegyajja* (sz.). 1883-ban is említik a város helynevei között. — Az Őrhegy [II. 85] valamelyik oldalán, alól elterülő határrész neve.

236. **Panitpataka.** 1409-ben említik, mikor Gara nádor rendeletére István püspök határjárást végeztetett Zilah város határának megállapítására. Ekkor a határjárás eredményeképpen az oklevélben megállapítják, hogy Zilah határa itt, e pataknál kezdődik. A helynév a paniti határban [II. VIII.] folyó valamelyik kisebb patak neve lehetett a Cselleng [II. 112] környékén.

237. **Paniti híd.** 1854-ben említik (Petri II, 556). — A Régi somjai út [II. 113] vezethetett át valahol Panit (II. VIII] fele egy patakon vert hídon.

238. **Patikárusrét** [II. 70] (sz, l). Valószínűleg *patikárus* azaz gyógyszerész tulajdonosa lehetett és innen származik neve.

239. **Pálkert** [II. 12] (sz, k). 1883-ban említik. 1899: *Pálkert* (k.). — Az előtag család- vagy keresztnév; az utótag jelentéséről előbb már szóltam.

240. **Pálkertpataka** [I. 41 és II. 11] (p.). A Pálkerten (II. 12) átfolyó és a Polgári tér [I. 39] elején a Tyúkol uccai patakkal [I. 43 és II. 111] egyesülő folyóvíz neve.

241. **Pálvára.** Tulajdonképpen először 1361-ben *Palvara*, utoljára 1523-ban *Palwara* alakban említett régi kraszna-megyei helység, mely utolsó említésekor már praedium (puszta falu). Határa részben a zilahí határba olvadt be, hisz 1628-ban Pálvára határhalmáról emlékeznek meg. Ekkor még, mint az oklevél-kivonat szövegéből következtethető, megtartotta különálló praedium jellegét. Többet nem említik, de neve fennmaradt az alábbi helynévben.

242 **Pálvárapataka.** Először 1628-ban említik. „A kraszna-utczai patakot [I. 41 és II. 11] addig, a hol a Zilah patakba szakad, *Pálvára patakának* hívták s ennek a pataknak balpartjáig terjedt Kraszna vármegye” (Petri I. 99).

243.* **Pándi.** 1795-ben „a Micze alatt elterülő *Pándi* nevezetű földet” az Erdődi Csoma György birtokának mondják. Többet nem fordul elő.

244.* **Pendzsóné.** 1883: *Pendsoné*. Csak egyszer említik így; a leírt *ds* mássalhangzócsoporthoz alkalmi zöngésüléssel kétségtelenül *dzs*-nek olvasandó. Valószínűleg azonos az alábbi helynévvel,

245.* **Pendzsóné vápája** [II. 8] (k, sz, e.). Másként utótagját a *gödre* szóval is helyettesítik. Maga a *vápa* szó, ma már kihalt, illetőleg csak kis területre szorítkozó szavunk az egész keleti nyelvterületen, sőt az északkeleti magyar nyelvterületeken is ismert és helynevekben ma is igen gyakori köznevünk.

A helynév a Terbete alatt elterülő völgymélyedésre vonatkozik; a *vápa* valóban talajmélyedést, teknőszerű helyet jelent.¹⁾

246.* **Perzsiné vápája.** 1773 (1792): Prima (t. i. sylva) vulgo Tögyes nuncupata in Vicinitatibus Sylvae Meszes ab una ab altera vero partibus Loci *persiné* (I) *vápája* (I) dicti... — Azon a területen említik, ahol ma a Pendzsóné vápája [II. 8] van és így kétségtelen, hogy e helynév vagy elírás útján keletkezett vagy névváltozat.

247.* **Pési malom.** 1854-ben vizimalomként említik. — A helynév előtagja kétségtelenül családnév. A szűkszavú feljegyzés alapján a tűnékeny életű helynevet nem tudom elhelyezni.

248.* **Piacucca.** 1596-ban egy Báthory Zsigmond fejedelemtől Zilahi Deák (literatus) Márton számára kiadott nemesítési oklevél a *Piacz uczán* való házról beszél. Ez a helynév vagy magára a főtérre vagy a későbbi Rákóci-uccára vonatkozott.

249. **Pipagyújtó** [II. 33] (szö.). A Németi [II. 34] egyik részének neve.

250.* **Plébános sikátora.** 1859-ben említik, hogy az árvíz „a belső piac közepén levő kőhidat és a *plébános sikátorá*-ban levő fahidat elrontván, azok helyett újakat csináltak“ (Petri II, 560). — E helynév kétségtelenül a mai római katolikus plébánia mellett elmenő és a Rákóci [I. 1.] meg Veselényi uccát [I. 31.] összekötő sikátorra vonatkozott; az egykor itt levő fahíd a patak íténi beboltozása után természetesen eltűnt a főtéri kőhíddal együtt.

251. **Polgáritér** [I. 39.]. Először 1900 körül említik. Valószínűleg az 1851-től polgármesternek több ízben is megválasztott *Polgári Lajos* nevét őrzi. A tér közepe táján artézi kút áll, melynek vize kb. 400 méter mélységből tör elő. (Petri II, 523 és 562).

252.* **Polgáritéri nagyhíd.** 1900-ban a Kraszna utcán lefolyó palakon át [I. 41 és II. 11] a Polgári térre [I. 39] vezető hidat nevezik így; a híd ma is áll.

253.* **Postaréti (k.).** 1854: *Postaréti* (k.). — A jelzett időben a város minden évben használható kaszálói közé sorolják. A postaszolgálat lovainak legeltetési helyeül szolgálhatott és innen ered neve.

254. **Pulitető** [II. 39] (k., gyü.). 1883-ban említik. „Mint Kemény Zsigmond is följegyzé, mikor József császár kimúlt, a

¹⁾ Vö. Hefty Gyula Andor, Nyr. XL, 368 és NyelvFüz. 66 sz. — Szabó T. Atilla, ErdMúz. 1933: 221 és ErdTudFüz. 58 sz. 12.

közközelevek egy részét, a kataszter előkészületeit, a népösszeírást, a földmérési adatokat zajongó megyegyűléseken és azokon kívül nagy ünnepélyességgel megégették. Nálunk a Pultetön égették el ilyen iratokat" (Petri II. 562). — Ebből nem következtethető, hogy a helynév már a XVIII. század végén élt.

255. **Pulickamál** [II. 127] (szö. gyü.). 1883-ban *Puliczkamál*. — Állítólag neve onnan származik, hogy földje olyan omlás, csúszós, mint a *puliszka*.

256. **Püspökiné sikátora** [I. 5] (u.). A Szöllő-uccából [I. 4] a szőlőhegyek felé vezető kis út neve.

257 **Rabok temetője**. 1854-ben „a rabok temetője a somlyói útban” volt.

258. **Ravaszról** [II. 30] (sz. szö. gyü.). 1747: *Ravaszról*. 1761: in promontorio *Ravaszról* dicto... 1854: Középforduló: *Ravaszról* (sz., szö.). 1883-ban helynévként, 1899 körül szőlőként említik. — A helynév előtagja a jelentésváltozáson átment *ravasz* „róka” szavunkat, az utótag pedig köznévi szerepében kihalt *mál*, „déli verőfényes oldal” szavunkat őrizte meg. Petri (II. 548) szerint „a Ravaszról-nak a Récsehegy melletti részén nemrégiben négy bronzkori karperecet kaptak, ezek egyike a zilahi községi polgári fiúiskola gyűjteményében van.” Ma nem tudni, hol található.

258.-a **Ravaszrólajja** [II. 168] (sz., k.). 1883-ban említik. — A Ravaszról alatt elterülő határrész neve.

259. **Rákoci ucca** [I. 1] (u.). 1899 körül a Nagyászeg ucca újabb neve. II. Rákóczi Ferencről nevezték így el a múlt század végének kuruckodó hangulatában.

260. **Récse** [II. 27.] (sz, szö, k). 1854: *Récse* (szö.). 1883-ban helynévként, 1899-ben, szőlő-névként említik. — Egy *Kis-récse* nevű krasznavármegyei helységet Pálvárával együtt már egy 1359-ből való határjárás említ. Valószínű, hogy a szomszédos községről nevezték el e helyet így.

261. **Récseajj(a)** [II. 169.] (sz, k). 1854: *Récse alján* (vizimalom), *Récsealja* (sz.). 1883-ban is említik.

262. **Récsebérc** [II. 169.]. 1883-ban említik.

263. **Récsecsere** [II. 28.]. 1899: *Récsecsere* (irt.).

264.* **Récsekert**. 1854: *Récsekert* (k, sz, l). 1883-ban helynévként, 1899-ben szántóföld neveként említik.

265. **Récsekert-várdomb** [II. 162.]. Valószínű, hogy csak az előbbi helynévnek a Várdomb helynévvel való egybeolvastásából, hivatalos dülőnévként állott elő.

266. **Récsepatak(a)** [II. 163.] (k, sz, e, p). Először 1628-

ban, mint Egrespatak felé eső határpatakat említik. Később, mint az szokásos, jelölésköri tágulással a patak körül levő területre is vonatkozott, hisz 1854-ben itt kaszálót említenek; előfordul 1883-ban is.

267. Régi somjai út [II. 113]. Valószínűleg ezen az úton szállították Désről a söt Szilágysomlyó felé és így azonos az 1628-ban említett Nagysóúttal. A múlt század második felén épített új országút¹⁾ és a vasút megteremtésével ez útvonal jelentősége csökkent. A *somjai* alak régies, de a szilágysági nép- és köznyelvben kizárólagos alak az újabb *somjói* alakkal szemben. A *somjai*—*somjói*-féle alakpárok nyelvészeti értelmezésére vonatkozólag l. Pais Dezső MNy. XXXII (1935), 235 kk; Zolnai Gyula, I. h. 298. Ez alakpárok erdélyi történetére és jelenlegi életére vonatkozó adataim a MNy. XXXII (1936) évf. közeli számában jelennek meg.

268.* Rókamál (szö). Egyszer, 1899-ben említik a város szőlőnevei között. A puszta felsorolás alapján helyrajzilag nem tudom meghatározni.

269.* Régi nyíresi út. 1854-ben említik; e tájt a Cigányi felé vezető új országút elkészítésével ez a régi út, mely a *Nyíres* [49]nevű határrészen vezetett át, meg is szűnt.

270.* Sarmaliget. 1899-ben erdő-névként említik. — Csak a *Sarmásliget* elírása lehet.

271. Sarmás [II. 58]. 1854: *Sarmás* (szö.). 1885-ban is előfordul. 1899: *Sármás* (szö.).²⁾ — A helynév magyarázatánál a *sár* ,lat. lutum' köznév régebbi **sar* (vö. sarat) alakjából kell kiindulnunk. Ehhez járult a finnugor nyelvekből is kimutatható -*m* kicsinyítő képző [vö. gyerek—gyermek, vér—vérm(es)]. A helynév tehát sáros helyet jelent. Valóban a hegyoldal alatt folyó patakocska (Sarmáspatak) a völgyet mocsarassá teszi; innen terjedhetett át a név a hegyoldalra is.

272. Sarmásírtás [II. 59]. 1874: *Sarmásírtása* (k.). 1883: *Sarmásírtás*. 1899: *Sármásírtás* (írt.). — A Sarmás oldala ma csak kis részében erdős területén erdőírtás emlékélt őrizi e helynév.

¹⁾ Az Erdélyi Múzeum br. Wesselényi cs. levéltárában levő 1848-as térkép-tervrajz bizonyossága szerint ezt az új utat még a szabadságharc alatt tervezték.

²⁾ Előfordul Szilágyperecsen helynevei között is. Vö. Petri IV, 284; ugyanitt 1936 tavaszán is lejegyeztem.

273.* **Sarmásliget** [II. 60]. 1885-ben erdőnek jelzik. — A Sarmás [II. 58] erdős részének neve volt.

274.* **Sarmáspatak** [II. 109.] (p). A Sarmás [II. 58.] alatt folyó patakocska neve; a Zilapatakába [II. 110.] ömlik.

275.* **Sárospatak** [II. 14.] (e). Csak az 1885-ös és 1886-os forrásban fordul elő, mint pataknév a jelzett területen.

276.* **Sebesmalom**. 1854-ben írják, hogy a várostól „a paníti hídig 3657 klafter (!) új utat vágattak a *Sebesmalmon* alól...” A helynév előtagja alighanem családnevet tartott fenn.

277. **Simándi** [II. 76.]. 1883-ban helynévként, 1899-ben a szőlőnevek közt említik. Az Őrhegy [II. 85.] -nek a Meszes felé eső legtávolabbi részét nevezik így. A helynév személynévi eredetű lehet.

Somborikert l. Zsomborikert.

278. **Somoság** [II. 165.]. Először 1883-ban említik.

279.* **Somosódal**. 1854: *Somosoldal* (szö.). 1883: *Somosoldal*. 1899: *Somosódal* (szö.). — Vagy a *som* gyümölcsfáról, vagy a *som* szőlőről kapta nevét.

280.* **Somosoldal írtása** (k). Az 1854-ben említett helynév jelzi, hogy a Somosódal szőlővel beültetett területét erdőírtás útján bővítették.

281. **Somosódalszöllő** [II. 152.] (szö). Délnyugati fekvésű szőlőhegy oldalának neve.

282. **Somosódaltető** [II. 151.] (szö, e). A Somosódal-szöllő legmagasabb részének neve.

283. **Sőrerét** [II. 77.] (k). Előtagja csak a régi török jövevényszavaink¹⁾ közé tartozó *sőre* köznév [1. hízó (ökör, tehén stb.) 2. hízó v. hízott lábas jószág. MTsz.] lehet; így a helynév *Marharét*-nek értelmezhető.

284.* **Sugópatak**. Csak 1359-ben és átlírt alakban említik, mint a szomszédos Egerespatak [II. VII.] felé folyó és a Fertes-patakkaal egyesülő patak nevét. Ma nem ismeretes.

285.* **Szabó-major** [II. 51]. A Nagymálajján [II. 53] a Zilapataka [II. 11] mellett jelzi a katonai térkép (1886). A helynév előtagja családnév.

286. **Szaratódomb** [II. 95]. A Meszesi út egyik részének neve. Itt állanak meg egy nehezebb útszakasz után a szekerek.

Szarvas-uca, 1910 körül említik.

¹⁾ Vö. Gombocz Zoltán, MNy. III (1907), 315.

287.* **Szántók között.** Itt 1854-ben váltólag használható földeket említene.

288. **Szánuta** [II. 57] (szö, gyü, k). 1854: *Szánuta* (szö). 1883: *Szanuta*. 1899: *Szánuta* (szö.). Előfordul azonban már 1359-ben a „*Szánuta* patak” nevében. A helynevet nem tudom magyarázni.

289.* **Szánuta patak** (p.). 1359-ben fordul elő, mint a Pál-vára patakába (mai Kraszna-uccai patak) [I. 41 és II. 11] folyó patak neve.

290. **Szendi** [II. 36] (szö.). 1854-ben és 1899-ben szőlőként, 1883-ban mint helynevet említik.

291. **Szentmihályútja** [II. 166]. 1628-ban átírva *Szent-Mihály útja* alakban említik Egrespatakkal határos területen. 1883-ban még ismerték e helynevet.

292.* **Szentpéterútja.** 1359-ben átírva *Szent-péter-útja* alakban a Meszes bércezen haladó útnak említik.

293. **Szécsenyi ucca** [II. 23]. Először 1899 körül említik Kraszna-ucca (*Széchenyi u.*) alakban Széchenyi István emlékére az előbbi népi Kraszna-ucca helynév helyett hivatalos úton adott utcánév ez.

294.* **Székelynagy-ucca.** 1900 körül említik *Székely-nagy-utca* alakban. — Az egyszerűbb alakban *Nagyuccá*-nak, később Tuhutum-uccá [II. 18.] -nak nevezett utca neve. Az Erdélyi Múzeum br. Jósika cs. levéltárának egy 1658-as lakosságösszeírásában a *Szekely es Nagj Ucca* adat azt mutatja, hogy két külön utcánév összevonása útján keletkezett ez a helynév.

295.* **Székej-ucca** (u). 1658: *Szekely es Nagj Ucca*. 1723 *Székely utsza*. 1727: *Székely utszá*-ban. 1747, 1781: *Székely-utca*. 1773 és 75: *Székely Utlzá*-ban (Wesselényi ház). 1793: *Székely Utlzá*-ban. XIX. sz. eleje: *Székelly Utltsza*. 1854: *Székely-utca*. — A Nagy, később Tuhutum ucca [II. 18.] néven ismert belsősrész neve.

296.* **Szél-ucca.** 1910 körül említik.

297.* **Szélesbérc** [II. 17.] (e). Először 1628-ban említik *Széles bérce* v. *bércz* alakban. 1885: *Szélesbércz* (e). — A hegyen Dr. Buday Árpád (Dolgozatok 1912. 114) római őrtorony-maradványokat fedezett fel.

298. **Szénatér** [II. 84]. Baromvásártér és szénapiac a Király ucca [I. 81] végén.

299. **Szénhejj** [II. 1] (e.). 1883: *Szénhely*. 1885: *Szénhely*

(e.). 1899: *Szénhej* (e.). — A Meszes hegység részének neve; itt valószínűleg egykor szénégetés folyt.

300. **Szironyág** [II. 140] (sz. k.). A helynév előtagjának, a *szironyos* köznévnél valószínűleg a 'csíkos' jelentése jöhet számba a helynév magyarázatnál; így helynevünk talán *Csíkos ág*-nak értelmezhető.

301. **Szódoggödörerdő** [II. 120] (e.). A helynév előtagjában a száldok-, szádok-, szádak-, szadop-, szaldék-, zádog-, zádok-, zádor-, zodog-fa, lat. *tilia*, ném. *linde*, 'hársfa' *szoldok* alakváltozatát kell látnunk. Az előtag legtöbbször *szódog* alakban hallható; ez az alak a szóközépi *-ld-* hangzócsoporthoz gyakori *-d-*-vé fejlődésével és a szó végi *-k*-nak a rákövetkező zöngés hang hatására keletkezett alkalmi zöngésüléssel magyarázható.

302. **Szodoggödörája** [II. 118]. A Szódoggödörerdő [II. 120] alatt elterülő határrész neve.

303.* **Szódoggödör** [II. 4] (e. k.). 1854: *Szodokgödör* (128 hold e.). 1883, 1885: *Szodokgödör*. — A helynevet az 1885-ös térképelt forráson a Meszesi út közelében jelzik; ezt nem tudom összeegyeztetni a jelenlegi helynévgyűjtés adataival, ha csak fel nem teszem, hogy a határban két ilyen helynév is előfordult. Ez azonban egészen valószínűtlen.

304. **Szódoggödörtető** [II. 121] (e.). A Szoldoggödör [II. 120] legmagasabban fekvő részének neve.

305. **Szőllő-ucca** [I. 4] (u.). Az Őrhegyi szőlők alatt vezető utca neve.

306.* **Szőlősbérc**. 1628-ból átirva *Szőlősbércz* alakban erdőként említik, mint Egerespatakkal [II. VII] határos területet.¹⁾

307. **Szőnyi-sikátor** [I. 15] (u.). A meredek utca nevét a benne elterülő Szőnyi Dávid féle kerttől kapta; e kert tulajdonosa sánta szücsmester volt.

308.* **Szőnyi malom**. 1854-ben mint a Németikertben [valószínűleg Felsőnémetikert (II. 132)] lévő malmot említik. A helynév előtagja családnév.

309. **Szúnyogsziget**. A Nádasztó [II. 64] tavacskájának környékét nevezik így, mert sok szúnyog van itt.

310. **Téhej** (k). 1899 körül a kaszálók neve között szerepel. — Kétségtelenül az alábbi *Tóhej*(rét) határnévből alakult visszaható magánhangzó-hasonulással.

¹⁾ Valószínűleg a *Szélesbérc* elírásából keletkezett. Petri két helyet is közli az átirított okleveles adatot (I. 112 és II. 464) egyszer *Szőlősbérc*, másodszer *Szélesbércz* alakban.

311. **Tékert.** [II. 194] (k, sz). 1899 körül a kaszálók neve között szerepel. Valószínűleg e helynév előbbi alakja is *Tókert* volt.

312. **Téglagyár.** A vasutállomás mellett levő téglagyár neve.

313. **Temető ucca** [I. 2]. A református és a köztemető [I. 28] felé vezető utca neve.

314. **Terbete.** 1899: *Terbete* (e.). — A Meszes hegység határunkban levő legmagasabb (868 m.) csúcsának neve. Megjegyzendő, hogy tévesen sorolják a város határnak helyeinek közé, mert azon kívül esik. E helynév szerepel Ady Endre „Zilahi ember nótája” című versében is.

315. **Tóhejré.** 1628-ból „a Récse patakon felfelé haladva az erdő aljáig, hol a *Tóhely* nevű rét fekszik” határjárás részleteiből ismerjük.

316.* **Tómál.** Először 1883-ban említik. A *tó* és a *mál* „déli verőfényes oldal” köznévből magyarázható; helyrajzilag hiányos adataink alapján nem helyezhetem el.

317.* **Tolvajdomb.** 1854-ben a Nyugati forduló szántói között említik; mint szántóföld-nevet 1899-ből is ismerjük.

318.* **Tompos.** 1883-ban említik.

319. **Toppancsdomb** [II. 153]. A Meszesi út mellett fekvő dombocska neve.

320. **Tölgyes** [II. 19] (e, sz, k). 1747: *Tölgyes* (tölgy, cser, kőris e.). 1773 (1792): *Prima* (t. i. *sylva*) vulgo *Tölgyes*¹⁾ nuncupata in Vicinitatibus Sylvae Meszes ab una, ab altera vero partibus Loci persiné (!) Vapája (!) dicti. 1791: a' *Tölgyes* nevezetű Erdő. 1793: *Tölgyes* (e.). 1854: *Tölgyes* (1408 hold e.). 1883: *Tölgyes*. 1885: *Tölgyes* (e.). 1899: *Tölgyes* (e.). — *Tölgyerdő* és környékének neve.

321. **Töviskert** [II. 80]. 1883: *Töviskert*. — Bozóttal borított terület a Fenyves [II. 79] északi részén.

322. **Töviskert árka** [II. 78]. A Töviskertbe vezető árok neve.

323. **Traján útya** [II. 108]. A Meszes élen vezető út köznyelvi, de nem népi neve. Valóban Dr. Buday Árpád itt felfedezte a római limes-vonal maradványait (Dolgozatok 113 kk.).

324. **Tréjpeducs.** Rongyos kiskorcsma a Kisalszeg-uccá- [II. 40]-ban. A helynév rumén származású; a *păduche* „tetű”

¹⁾ Ugyanez évből más forrásban: *Tölgyes* Erdő.

többszáma *păduchi* és a *trei* 'három' szó összetételéből alakult. A helynév tehát *Háromtetű*-nek értelmezendő.

325. **Tuhutum ucca** [II. 18] (u). Először 1900 táján említik. Az Anonymus említette honfoglaláskori magyar vezérről nevezték így ezt az utcát. Előbbi neve *Nagy-ucca* és *Nagyszékej-ucca* volt.

326.* **Tyúkol-ucca** [II. 8] (u). 1658: *Tyukoll ucca*. 1693: *Tyukól ucca* végiben (malom). 1699: *a' Tyuk ol (l) ucca* végén (ua.). 1747: *Tyukól-utcza* vége. 1772: *Tyukol-uttza*. XIX. sz. eleje: *Tyukolly-uttza*. 1854: *Tyúkol* (most Király)-*utcza*, *Tyúkol-utcza* végén (vizimalom). 1899: *Tyókulucca* (egy tűzvész alkalmával csak egy *tyúkol* maradt meg belőle). — A röviden ez utolsó adatnál adott magyarázat erőszakolt népetimológiának tetszik; e helynév, mint utcanév előfordul Szilágygörcsönben is *Tyukul-utcza* alakban (Vö. Petri III, 464). A helynév előtagja alig származhatott a *tyúkol* szóból; magam felismerhetetlenül eltorzult és így egyelőre értelmezhetetlen helynévnek tartom.

327.* **Tyúkóluccai patak** [II. 42 és II. 111]. 1900 körül a mai Királyuccával párhuzamosan folyó és a Kraszauccai patakka egyesülő patakot nevezték így.

328. **Unumál** [III. 122]. Bár Vigh Károl szíves szóbel közléséből Marosvásárhelyről is ismerem e helynevet, magyarázni nem tudom. Talán *Unu+mál* összetételnek kell tekintenünk; ebben az esetben utótagját 'déli, verőfényes oldal'nak értelmezhetjük. Az előtag azonban ekkor is értelmetlen marad.

329.* **Vargák réttye**. Először 1854-ben kaszálónak, aztán 1883-ban helynévnek írják. — Zilahon a varga (csizmadia) ipar régebben nagyon fejlett volt. Az együttes varga és szíjgyártó céh még Rákóczi György (melyik?) fejedelemtől, a XVII. század közepe táján nyerte céhszabályait. E céh rétyje lehetett e helynév jelzette terület (Vö. Fodor Dániel: i. m 32 kk és Petri II, 550–51.).

330. **Várbérc** [II. 6] (e.). 1883: *Várbércz*. 1885–86: *Várbércz* (e.). — Az 1361–1523 között említett Pálvára feletti bérc lehetett és innen származik neve.

331.* **Várdomb**. Az alábbi helynévben szerepel; a Kraszna-ucca [I. 18] végét nevezik így. Erre vezethetett az út az 1361–1523 között emlegetett Pálvárához,

332.* **Várdombajja**. 1883: *Vardomb(l)-alja*. — A Várdomb alatt elterülő határrész neve.

333.* **Váróleke** (?). A város határjárásában 1409-ben

Cigány irányában említik, mint olyan folyóvizet, amely egybeszakad az Erek folyóval. Az áfírt *Váróleke* alak sajtóhiba lehet.

334. *Vásártér* [II. 84]. Baromvásártér a Király ucca [I. 8] végén.

335. *Verezsgál* [II. 56]. 1883: *Veresgál* 1899: *Veréssgál* (írt). — A helynév előtagja *verezs* alakjának utolsó hangzója alkalmi hasonnlás útján keletkezett. A *Veresmál* népszájon keletkezett, értelmetlenné vált alakváltozata.

336. *Veresmál*. A fennebbi helynév eredetibb alakja; útótagja (*mál*), mint már többször láttuk, 'déli, verőfényes oldal' jelent. Előtagja alighanem családnevet tartott fenn.

337. *Vereskőbánya* [II. 61]. Veres színű kőbánya a Mezszes tetején.

338. *Veres-ucca* [I. 16] (u). A helynév előtagja családnév.

339. *Verőci malom*. 1854-ben vizimalomként említik. A Werőtzi család tulajdona lehetett.

340. *Verőfény* [II. 29] (sző, gyü). 1854: *Verőfény* (sző). 1883: *Verőfény* (sző). 1899: *Verőfin* (sző). — Déli fekvésű szőlőhegy neve. A *Verőfin* alak ma is dívó alak és a zilahi nyelvjárás íző sajátosságát tükrözteti.

341.* *Veselényi ház*. 1900 körül a *Wesselényi ház* és a tanácsház előtt álló kisebb hidat említene. A Nagy ucca [II. 18] legalsó felén jobb kézt a mai tanári lakások helyén állott br. Wesselényi-ház neve.

342. *Veselényi kolégium* [I. 30]. Az 1646 táján keletkezett református kollégiumot a századfordulón Wesselényi Miklós tiszteletére nevezték így el.

343. *Veselényi-ucca* [I. 31] (u). Először 1899-ben említik. — A Wesselényi kollégium előtt elhaladó utca neve. Előbbi neve Kisszékej ucca volt.

344. *Vigadó*. A város főterén álló kávéház és étterem neve. Újabb neve: Transilvania (Képét I. Petri II, 555).

345.* *Vigyörgy* [II. 22.]. Az 1886-os katonai térkép 402 méteres magaslati pontnak jelzi Egerespatak [II. VII] határán.

346. *Vigyázó-domb* [II. 144]. 1883-ban említik. — A magasan fekvő hegy katonai megfigyelőhely lehetett az Örhegygel együtt.

347. *Viskikút* [II. 124]. 1854-ben a Nyugati forduló szántóföld-nevei között szerepel.

348.* *Vörös-ucca*. 1910 körül említik.

349.* *Vörözsomb*. Egyetlen egyszer így is hallottam ne-

vezni a *Gyilkosdomb*-ot; a szakadékos omlásnak valóban vastartalmú, vöröses talaja van.

350. **Zilapataka** [I. 43 és II. 110]. Bár 1900 körül *Zilahipatak* alakban említik, a népi alak kétségtelenül a mai *Zilapataka* forma.

351. **Ződfa-ucca**. Közelebbi helymeghatározás nélkül közölték velem e nevet.

352. **Zúg-ucca** [I. 10.]. 1910 körül említik. Eldugott kis utca neve.

353. **Zsákbérc** [II. 103]. 1883: *Zsákbércz.* — Előtagja talán családnevet tartott fenn.

354. **Zsák-ucca** [I. 11]. Eredetileg a patak felé eső részen elzárt utca, azaz zsák-utca lehetett.

355.* **Zsomborikert**. 1761: *Extra oppidum locus vulgo 'Sombori kert' dictus.* — Nem tudni, hogy a helynév a város határának melyik részére vonatkozott.

Források jegyzéke.

Az Erdélyi Múzeum (EM) anyagára tándrom, Kelemen Lajos hűtő fel figyelmemet. Kedves kötelességemnek tartom ezért ez úton is köszönetem kifejezni.

1559: Petri I, 112–13. — 1409, 1411: Petri II, 453–4. — 1576: Petri II, 462. — 1584: Petri I, 759. — 1585: Petri II, 536. — 1596: Petri II, 463. — 1624: Petri II, 464 — 1628: Petri I, 112–3, II, 464. — 1642 és 1658: EM. br. Wesselényi cs. levéltára. — 1693 és 1699: A Wesselényi kollégium régi jegyzőkönyve. — 1723 és 1727: EM. Borbély-gyűjtemény. — 1747: Petri II, 472–3, 476. — 1761: A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztálya (Országos Levéltár) Rhédei cs. lt. — 1772–73 és 1775: EM. br. Wesselényi cs. lt. — 1780: EM. Borbély-gyűjtemény. — 1781: Petri II, 479–81. — 1793 és 1795: Petri II, 469. — XVIII. sz. vége: EM. Wesselényi cs. lt. — XIX. sz. eleje: Közép-Szolnok m. régi jegyzőkönyve (Vármegyei levéltár — Arhiva județului Sălaj). 1853: Petri II, 559. — 1854: Petri II, 470, 548–9, 551, 554, 556–9 és Kereszttyén Élet (szerk. Kádár Géza) XXVI (1932), 2. sz. 6–7, 3. sz. 3–4, 4. sz. 5–7 és 5. sz. 5–6. — 1883: Juhos Béla, Nyr. XII. (1883), 383. — 1885: *Zilah város erdőterképe* (1885). — 1886: *Katonai térkép* (1 : 75,000). Zone 17. Col. XXVII. — 1898–99: László Géza, Nyr. XXVII (1898), 441 és XXVIII (1899), 184. — 1900 körül: Petri I, 99, 114, 143, 493, 604, II, 454–5, 462, 478, 548, 551, 554–5, 557, 560, 562; IV, 215. — 1910 körül: *Zilah város térképe az utcák szabályozásához* (é. n. Posner Károly Lajos és Fia, Bpest).

JAVÍTÁSOK.

3. l.-on 3) lapalji jegyzetként betoldandó: Petri II, 449.
 Uo. alulról a 5. sorban és a lapalji jegyzetben a ³⁾ jegyzetszám ⁴⁾-re javítandó.
6. l.-on felülről a 4. sorban *nőznyelo* h. *kőznyelo*.
 8. " alulról a 10. " *Szentmiháj-ulca*, *Szentpéterutca*.
Szentmihájútya, *Szentpéterúttya*.
 9. " alulról a 7. " *nyomatott* h. *nyomtatott*.
 Uo. " az 5. " *csoporsításban* h. *csoportosításban*.
 Uo. " a 3. " *helyzajzi* h. *helyrajzi*.
 10. " a 14. " *Vártalek* h. *Vártelek*.
 Uo. az ¹⁾ jegyzet 2. " *kézelebből* h. *közelebből*.
 12. l.-on felülről az 1. " az *A* törlendő.
 Uo. " a 22. " *a nem* "
 14. l.-on felülről a 6. " *Szoldoggödör* h. *Szódoggödör*.
 17. " a 16. " *Diákdomb* h. *Diágdomb*.
 18. " a 6. " *Dögpiac* h. *Dökipiac*.
 Uo. " a 8. " *Dögtelep* h. *Döktelep*.
 19. " az 1. " 69. *Élesbérc* h. 69.* *Élezbérc*.
 Uo. " a 11. " 1866 h. 1886.
 Uo. alulról a 14. " az *Okleveles* szó elé betolandó a
Más vidékről való szöveg.
 20. " felülről a 20. " *Forsdó* h. *Fozsdó*.
 Uo. alulról a 3. és 5. " a címszóban a **Gergely** előtag **Gergej**-re javítandó.
 21. " felülről a 19. " a *Sólyom* h. *Sólymos*.
 22. " a 8. " a *Hidegkút* h. *Hidekkút*.
 Uo. " a 11. " *Hollósbérc* h. *Hollózsérc*.
 Uo. alulról a 3. " *Zsákbérc* h. *Zságbérc*.
 24. " felülről a 8. " *Szőllő* h. *Szőllő*.
 25. " a 15. " a *Kapussikátor* szó után a *felé* szó
 tolandó be.
 26. " az 5. és 8. " *Kövecsesdomb* h. *Kövecszsdomb*.
 29. " felülről a 2. " *Miczen* h. *Micze*.
 Uo. " a 14. " *szántóknak* h. *szántónak*.
 30. " a 9. " *Nagyalmához* h. *Nagymálhoz*.
 Uo. " a 18. " [II.] h. [II. II.].
 31. " a 17. " *Kokasdomb* h. *Kokazsdomb*.
 34. " az 5. " *vápája* h. *Vápája*.
 38. " a 21. " a címszó előtagja **Székej**-re javítandó.
 Uo. alulról a 7. " *Szélesbérc* h. *Szélezbérc*.
 39. " felülről a 14, 17 és 22. sorban *Szódog* ill. *Szódok* olvasandó.
 Uo. alulról a 13. sorban *Szölősbérc* h. *Szölőzsérc*.
 40. " a 7. " *Töves-* h. *Tövis-*.
 41. " a 19. " a *Talán* szó után az *az* szó tolandó
 be és *összetételnek* h. *összetételének*
 olvasandó.
 42. " felülről a 7. " *hasonnlás* h. *hasonulás*.
 43. " a 10. " *Zsákbérc* h. *Zságbérc*.